

**מפגשים בסיפוריו של ר' דוד זריאקי**

**מזנים ומשמעותם**

**א. פרידמן**

**ירושלים תשס"ז**

**אתר דעת תשע"א \* 2010**

## תוכן עניינים

3.....	תקציר
5.....	מבוא
7.....	פרק א': ר' דוד זריצקי – קווים לדמותו וקווים לספריו
11.....	פרק ב': הפגישה
11.....	1. הרקע
11.....	2. העלילה
12.....	3. דמויות
13.....	4. מבנה
13.....	4. מסר
15.....	פרק ג': מי אתה אדוני?
15.....	1. הרקע
15.....	3. דמויות
18.....	5. מסר
21.....	פרק ד': בעור חמץ
21.....	1. הרקע
21.....	2. העלילה
22.....	3. דמויות
23.....	4. מבנה
26.....	5. מסר
28.....	פרק ה': "אירוסין של מאיר"
28.....	1. הרקע
28.....	2. העלילה
29.....	3. דמויות
30.....	4. מבנה
30.....	5. מסר
33.....	פרק ו': אלמנטים זהים ושונים ב"סיפורי המפגש"
33.....	1. מאפייני המפגש ומסריו
33.....	2. תכנון ואקראיות במפגשים ומשמעותם
35.....	פרק ז': דמויות מייצגות אידיאות או סטריאוטיפים

37.....	פרק ח': אחדות ושוני בלשון ובסגנון של "סיפורי המפגש"
37.....	1. לשון.....
37.....	2. מאפיינים מטונימיים.....
40.....	3. לשון פיגורטיבית.....
42.....	4. סגנון למדני וחקרני.....
43.....	4. אלמנטים סמבולים ומשמעותם.....
44.....	5. ז'אנר ותת ז'אנר בסיפורי המפגש.....
47.....	פרק ט: משמעויות חינוכיות בסיפורי המפגש.....
54.....	ביבליוגרפיה.....

## תקציר

העבודה עוסקת בהשוואה וניתוח של חלק מיצירותיו של ר' דוד זריצקי העוסקים במפגשים בין בני אדם. "סיפורי המפגש" הינם סיפורים המתארים מפגשים בין אישים על רקע של אירועים שונים, המפגשים נושאים אופי ניגודי מובהק, בין הדמויות - בין לבין עצמן ובין העולמות שאותם הן מייצגות.

ביסוד העבודה קיים ניסיון להגדיר את הסיפורים הללו ככתב ז'אנר ביצירתו של ר' דוד זריצקי, כאשר הז'אנר הוא הסיפור הקצר הריאליסטי. ז'אנר זה בכתביתו של זריצקי הוא סינתזה בין שניים מתוך שלושת סוגי היסוד של הז'אנר הסיפורי: האפוס, הדרמה והליריקה,<sup>1</sup> ר' דוד זריצקי ממזג בכתביתו את הביטוי הדרמטי שבו בולטת סטואצית האני אתה, הדיאלוג והשיחה פנים אל פנים, כשהמבנה הסכמתי הוא: נפשות פועלות, התנגשות, והתרת קונפליקט. עם הביטוי הלירי שבו בולטת סטואצית האני, השיחה בין האדם לבין עצמו והעלילה החוויתית הנגללת בתוך תוכו.<sup>2</sup>

"סיפורי המפגש" מאופיינים ביסודות משותפים רבים, היוצרים סכמה מבנית (ראה בסוף העבודה)<sup>3</sup> המאפשרת בדיקה ושיוך לתת ז'אנר כמו כלי עזר להבנת הסיפור המתאים או הסוטה מתבניתה.<sup>4</sup> הרקע להתרחשות המפגשים הוא תקופת השואה - "הפגישה", גלות של בחורי ישיבה באוזבקיסטאן - "בעור חמץ" ומפגשים בין בני זוג, או המתעתדים להיות כאלה - "ארוסין של מאיר", וכן בין אנשים זרים הנפגשים באקראי - "מי אתה אדוני?"

הרקע למפגשים קשור בעקיפין לקורות חייו של ר' דוד זריצקי, שהיה חניך תנועת המוסר, שרד מהשואה וגלה במחוז אוזבקיסטאן. שאלת החקר עוסקת אפוא בשאלה: מהם היסודות המשותפים ל"סיפורי המפגש" ומהן המשמעויות הנגזרות מיסודות אלו?

בסיפור "הפגישה" מתואר מפגש בין שני ניצולי שואה: המספר ומר רוסצקי, המייצגים עמדות שונות ומנוגדות ביחס לזיכרון השואה.

---

<sup>1</sup> עזריאל אוכמני, **תכנים וצורות: לקסיקון מונחים ספרותיים**, ספריית פועלים, תל אביב, 1992, עמ' 90.

<sup>2</sup> שם.

<sup>3</sup> התבנית הסכמתית בעמ' 48.

ב"מי אתה אדוני?" מתרחש המפגש בין שני אנשים זרים, הנפגשים על רקע של ארוח נדיב – מצידו של האחד, והצעת ידידות – מצידו של האחר. במהלך הסיפור מתרחש מפגש הפוך הבוחן את כנות ההצעה ואת המשמעויות השונות של נושא הכרת הטוב. ב"בעור חמץ" מתואר מפגש המעמת בחור ישיבה בשלהי מלחמת העולם השנייה עם איש צבא קומוניסט.

ב"אירוסין של מאיר" מתואר מפגש בין בחור ישיבה "מוסרניק" לבין בת רב למטרת נישואין.

בכל "סיפורי המפגש" מתרחש מפגש אחד מרכזי אשר סביבו מתגבשת העלילה וסביבו מתנהלים מפגשים אחרים, נלווים, המאירים את המפגש המרכזי מזוויות שונות - על פי רוב ניגודיות. הניגוד והעימות מחזקים את הפן הדרמטי בעוד שהסגנון הלשוני, הדיאלוגים הפנימיים, מדגישים את הפן הלירי שבסיפורים כולם.

הדמויות במפגשים הן דיכוטומיות בדרך כלל ועל כן הן מצליחות להעצים את המסרים הסמויים. הדמויות מייצגות גם אידיאות וסטריאוטיפים. יסודות זהים מתגלים גם בתחום הלשון והסגנון. הסופר מרבה להשתמש במאפיינים מטונימיים בהנפשות והאנשות, בדמויים ובביטויים עזים, באירוניה ובהומור. הוא משתמש גם ביסודות סמליים שבעזרתם מגדיל את הניגודיות ובונה לה תפאורת רקע, המאלצת את הקורא לשאול ולבחון על מה ולמה? היטיב להגדיר תופעה זו יצחק טננבוים בהגדרתו הקולעת - "סיפורים חקרניים ולמדניים", סיפורים התובעים עיון נוסף בתהיות שהם מעלים ובמסרים הגלויים והסמויים שנידונים בהם.<sup>5</sup>

כל המאפיינים הללו נבדקו תוך השוואת הטקסטים וניתוחם, על פי הרקע, העלילה, הדמויות והמבנה. מתוך השוואה זו מסתבר כי אכן מבנה הסיפורים זהה באופן מפתיע ויוצר אמנם תת ז'אנר בסיפוריו של ר' דוד זריצקי, תת ז'אנר המתאפיין במבנהו: על ידי מפגשי עימות. בסגנונו: על ידי סינטזה בין הז'אנר הדרמטי לבין הז'אנר הלירי. במשמעותו: על ידי מסרים גלויים וסמויים המתייחסים לתפיסות עולם שונות ולהשלכותיהם על בני האדם והנהגותיהם ובלשון: באמצעות פיגורטיביות, אירוניה, הומור, דימויים והאנשות, ומאפיינים מטונימיים.

---

<sup>5</sup> יצחק מ. טננבוים, "שלושה סופרים חרדים שהכרתני" **מרבזה ספרים מרבזה חכמה**, ספריית בית מאיר שעל ידי סמינר למורות ולגננות בית יעקב, תל אביב, עמ' ר-ר"א.

## מבוא

תוך כדי עיסוק בסיפוריו של דוד זריצקי, נזדמן לי ללמד בזה אחר זה שני סיפורים המתארים מפגשים שונים בין אנשים.

להפתעתי גיליתי קוים משותפים רבים בין הסיפורים. מתוך סקרנות חיפשתי סיפורים נוספים שנושאים הוא מפגש בין דמויות, רציתי לבחון אם גם להם אותו מבנה סכמתי, ואם גם בהם מתקיימים המאפיינים שגיליתי בסיפורים הנ"ל.

ואכן מצאתי הקבלה כמעט מדויקת. התופעה ריתקה אותי, וניסיתי עתה לבדוק אם היא קיימת. רק בז'אנר של הסיפור הקצר, או גם בקטעים מתוך ספריו. חיפשתי ומצאתי תיאור של מפגש בתוך ספר (למעלה מן השמש) וגם אצלו היו כל המאפיינים כבסיפורים הנ"ל.

החלטתי, אפוא, להקדיש את עבודתי זו לגילוי המרתק והמחכים שמצאתי בתאורי "המפגשים" בסיפוריו ובספריו של ר' דוד זריצקי. שאלת המחקר שלי היתה האם יש מאפיינים יחודיים לסיפורים המתארים מפגשים ומהם? והאם מאפיינים אלו יוצרים תת ז'אנר בסיפוריו של ר' דוד זריצקי?

בעבודתי זו אני מתייחסת לארבעה סיפורים, שלושה מתוך הארבעה נמנים על הז'אנר של הסיפור הקצר הרביעי שהוא בעל יסודות אוטוביוגרפיים הינו קטע מתוך ספר. הסיפור הראשון – מתאר מפגש בין שני ניצולי שואה כ-20 שנה לאחר השחרור. הסיפור השני – מתאר מפגש כפול בין דתי לחילוני, בין איש עסקים למתרים צדקה עבור יתומים.

הסיפור השלישי – מתאר מפגש בין בחור ישיבה ליהודי קומוניסט המתכחש לדתו. והקטע הרביעי – מתאר מפגש בין בחור ישיבה לבחורה (על רקע של שידוך). בכל המפגשים הללו ערכתי ניתוח לאורך ולרוחב. בחתך האורך – של כל סיפור – התייחסתי לניתוח העלילה, הדמויות, למסרים הגלויים והסמויים ולמאפיינים הספרותיים השונים.

בחתך הרוחב – התייחסתי למבנה המשותף לכל המפגשים. לדמות ה"מתווך" המופיעה בכולם ולמשמעויות הנגזרות ממנה ומתפקידה בסיפור. כמו כן התייחסתי למסרים החינוכיים, מבטאי האידאה והשקפת עולם של המספר ששזורים בכל המרקם העלילתי של הסיפורים הנ"ל. ולבסוף הבאתי את מאפייני הלשון והסגנון שאף להם יש משמעויות רבות בתאורי המפגשים כולם.

על סמך ארבעת הסיפורים הנ"ל יצרתי סכימה לסיפורי המפגש, סכימה זו מאפשרת לבחון כל סיפור של (דוד זריצקי) המתאר מפגש אם אכן מתאים הוא לתת ז'אנר זה. בעבודתי זו נעזרתי בעיקר בספריו של ר' דוד זריצקי ובהשוואה ביניהם. לא יכולתי לבסס את ניתוחי על מחקרים וביקורות כיוון שלצערי עדיין לא נחקרו ספריו ולא

נכתבו עליהם ביקורות מקצועיות, מאמרים כן נכתבו בעיקר אחרי פטירתו של ר' דוד,  
נעזרתי גם בהם, ונאלצתי לנסות להיות נחשון בתחום שראוי ללא ספק – למחקר.

## פרק א': ר' דוד זריצקי – קווים לדמותו וקווים לספריו

ר' דוד זריצקי נולד בפינסק שבליטא. בנעוריו למד בישיבת ראדין, ישיבתו של החפץ חיים. בישיבה זו למד שנים רבות מפי ראש הישיבה הגאון רבי נפתלי טרופ זצ"ל. היה תלמיד מצטיין, תלמיד חכם, ובעל שאר רוח. כשוריו הספרותיים באו לידי ביטוי בעתונים האגודאיים שהתפרסמו בפולין לפני השואה, הוא כתב באידיש עיסית, ושלט היטב במכמניה. כשהחלה מלחמת העולם השניה התגלגל לרוסיה הסובייטית<sup>6</sup> ושם הוגלה לערבות סיביר שהה שם חמש שנים. הגלות הסיבירית הקשה השפיעה עליו רבות. חלק לא קטן מיצירותיו, מוקדש לאותה תקופה ולרשמים שחרטה בנפשו. פעם בראיון שערך לו ר' משה פראגר התבטא כך: "למדתי בראדין ולמדתי בסיביר ומה שלא למדתי בראדין, למדתי בחמש שנות סיביר..."<sup>7</sup> עוד אמר: "לאחר סיביר נתבהר מבטי והודות לכך יכולתי להסתכל על דברים ותופעות מתוך כושר ראיה יותר חודר ויותר בוחן ומבחין..."<sup>8</sup> לאחר סיביר הוא חוזר לפולין הפצועה והרמוסה, ומשם למחנה מעבר ליד פאריז. שם נפגש עם כמה מחבריו בחורי ישיבה מראדין שהגיתו מהגיטאות, מהמחנות ומיערות הפרטיזנים. באותה תקופה כתב את ספרו "שימקה". בפאריז עבד במחלקת ההצלה של פועלי אגודת ישראל, מתוקף תפקידו נדד הרבה בין מחנות העקורים, נפגש עם הרבה ניצולים, ועל חוויות שאצר בקרבו מאותה תקופה, אמר פעם: "אף אחד מבין תלמידי הישיבות בני התורה לא סטה מן הדרך! בכל מקום, שאליו התגלגל: בגיטו, במחנה העבודה, בחצרות המוות, ב"קאצעטים" ואפילו אצל הפרטיזנים – ניכר היה בהם ובהתנהגותם כי בני תורה הם"<sup>9</sup>. בתקופה ההיא למרות טרדותיו ועיסוקיו הרבים בענייני הצלה שימש כעורך של העיתון האידישאי "בשער", וכתב את ספר שיריו עיניים צחיחות ששמו המקורי "אויסגעטריקננטע אויגן"<sup>10</sup>. את ההקדמה לספר הנ"ל כתב לו ר' בנימין מינץ מי שהיה מנהיג פועלים אגודת ישראל בארץ ישראל, גם הוא שהה בפריז באותה תקופה וניהל את כל עבודות ההצלה שם. ר' בנימין מינץ מתאר את רשמיו מספר השירים במילים הבאות:

<sup>6</sup> זריצקי דוד, **האש המתלקחת**, הוצאת עלה, ירושלים, תשמ"ד, קורות חייו במבוא לספר.

<sup>7</sup> פראגר משה, "ר' דוד זריצקי ז"ל: הר געש היתכן שישותק?" **ירחון בית יעקב לענייני ספרות וכו'**, גליון 221, ירושלים, תמוז, תשל"ח, עמ' 6.

<sup>8</sup> שם, עמ' 7.

<sup>9</sup> שם, עמ' 6-7.

<sup>10</sup> גורא גרשון, ר' דוד זריצקי ז"ל: עיניים צחיחות, **בסערות הימים**, חלק ג', בני ברק, עמ' 179.



הוא ר' דוד זריצקי קורא לנקמה הוא מלא שנאה, הוא מיואש, לדידו כבר איננו אלא מצבה של בשר אשר עיניה אומרות יפה נטמן... את ליבו כבר השליך אל קבר האחים הגדול למען ירקב שם יחד עם עמו. ובמקומו שם אגרוף קמוץ: חדלון! לא צער, לא שמחה, לא מכאוב, לא כעס כי אם רק אגרוף, רק שנאה.<sup>11</sup>

אך לא רק שנאה וקנאה ממלאים את דפי הספר, כי אם גם שמחה, כן שמחה, ועל מה? משיב ר' דוד זריצקי באחד משיריו:

יושב אני לי בין הערביים / ומהרהר מאום לא היה לי / ובכל זאת הכל נשאר לי / מלא חפניים יום / ומלוא הכיסים – לילה / והוד לילי / וזיו של חמה / שלי הם... / ושבעה ימים בשבוע, ועוד ועוד ועוד. נדמה כי ר' דוד זריצקי תמיד נע היה בין שני הקטבים הללו, בין היכולת לכאוב עד מוות את כאב האובדן של יהדות אירופה. לבין היכולת לשמוח עם כל דבר פעוט תחת השמים, מזריחת חמה ועד ציוץ של ציפור. בכתבתו הרבה להתרפק על זכרונות מהעיירה היהודית, הוא תופר מחלצות ליושביה, ומאיר את אורחות חייהם באור רך ואוהד, מה שלא העניקו להם סופרים רבים אחרים. את עיקר תשומת ליבו הספרותית הוא מקדיש לבחורי הישיבה, לעולם הפנימי שלהם, ביד רגישה הוא משרטט את קשיי היום יום שלהם, את הסתפקותם במועט את דרך המוסר שעיצבה את אישיותם, דרך שהטביעה בהם חותם כה עמוק ששום מדמנה לא יכלה להכתים את דמותם, לא מדמנה נאצית ולא מדמנה סיבירית ולא אחרת... תמיד זוהרת דמותם מבין ספריו ובפרט בספר למעלה מן השמש. כאשר ר' משה פראגר דוחק בו תוך כדי ראיון ושואל: כלום לא גנבו בחורי הישיבה בערבות סיביר משהו להשיב את נפשם? אולי שבר עץ קטן להסקה? לא סחבו משהו? מספר לו ר' דוד זריצקי, כי דווקא כן גנבו – אבל רק פעם אחת – את הדגל האדום, כדי לעשות ממנו טלית קטן!

ואם תשאלני מנין הביטחה הזאת כי בני תורה כולם התנהגו בסדר?!... ובכן שמע ידידי לאחר שובי מסיביר נקלעתי לכמה מחנות עקורים ונתקלתי מספר פעמים באותו חזיון... שרידי כבשנים יושבים והוגים בתורה בעוז ובגאון, והם כאלה שאין להם לא בית ולא משפחה, לא קרוב ולא גואל, והם יושבים שקועים בגמרא כאילו לא ארע כלום אז מה? מהיכן אותו ברען, אותו חשק, אותה השתוקקות, הם יושבים ולומדים והעולם בחוץ שיתהפך מהיכן הכח? הלא אמרו "אם תעזבני יום, יומיים אעזבך" הוזה אומר כי הדבקות בתורה מעידה עליהם שבעצם הם לא עזבוה ליום אחד.<sup>12</sup>

ר' דוד זריצקי שזר בכתבתו הרבה פנינים מדרך המוסר והוא פותח לא פעם צוהר למחשבה מעמיקה, מעבר לסיפור המסופר, בגלל אמירות עזות ונוקבות ודמויים לא שגרתיים שהוא מעניק לדומם ולצומח וגם לאדם...

בשנת תש"ט עלה לארץ וכאן רכש את השליטה בשפה העברית. בתוך זמן קצר מאוד החל להשתמש בה בכשרון בולט, היה מן הכותבים החרדים שהגיב על בעיות הזמן והשעה. במאמרים מלאי עניין, בספרים וסיפורים שהצטיינו בסגנונם וברמתם. הוא

<sup>11</sup> גורא גרשון, משורר העצב והשמחה, **בסערות הימים**, חלק א', בני ברק, עמ' 318.

<sup>12</sup> גורא גרשון, משורר העצב והשמחה, **בסערות הימים**, חלק א', בני ברק, עמ' 318.

לא חשש להשתמש בקולמוסו כדי לעורר פולמוס ציבורי סביב נושאים שנראו לו חשובים וערכיים, הוא תבע ללא רתע מהציבור החרדי להוריד את רמת החיים, ולחיות חיי איכות. ליישב את עיירות הספר ולא רק את ירושלים ובני ברק. היה לו טור קבוע בירחון בית יעקב שנקרא "שורות חרשיות" והיה כותב גם באופן קבוע בעיתון המודיע, וכן והוציא ספרים רבים ומגוונים:

**משלי החפץ חיים** - בהם כתב ועיבד את משלי החפץ חיים.

**האש המתלקחת** - מכיל בעיקר סיפורים מתקופת שהותו בסיביר ובאוזבקיסטאן שנתפרסמו על ידו ב**המודיע** וב**ירחון בית יעקב**.

**משורר בין ההרים** - גם בספר זה קובץ סיפורים המתארים את התקופה הנ"ל. **למעלה מן השמש** - בספר זה מקים ר' דוד זריצקי מצבה לשיבת ראדין ולחבריו הנאהבים תלמידי הישיבה, שחייהם ומותם היו מסכת של קידוש ד'. **גשר צר** - ביוגרפיה מעמיקה ומרתקת של מחולל שיטת נוברדוק, ר' יוסף יוזל הורביץ זצ"ל שכונה בשם הסבא מנוברדוק.

**שימקה** - בספר זה מלווה ר' דוד זריצקי את יתומי מלחמת העולם השנייה בדרכם מן הבונקרים, היערות והמנזרים, כאשר הם מסתגלים אל החיים החדשים, שלאחר המלחמה.

**העושר השמור** - קבוצת סיפורים ותאורים שעיקרה החיים התוססים, והעיירה היהודית שבליטא ובפולין של לפני החורבן.

**עיניים צחיחות** ששמו המקורי: **אויסגעטריקננטע אויגן** - ספר שירים שנתבו מיד לאחר המלחמה, בספר זה מתאר ר' דוד זריצקי את החורבן וגרורותיו בשפה עזה ובביטויים קשים.

במשך כ- 30 שנה כתב ויצר ספרות ייחודית – שסיפור המעשה בה אינו עיקר העומד בפני עצמו, כל מילה, כל דמוי, מעצב את סיפוריו. עלילותיו יותר משהן מתארות רצף פעולות כרונולוגיות או נסיבתיות הן חושפות כוחות ויצרים במעמקי הנפש, סיפורים למדניים<sup>13</sup> כינו זאת ונראה אכן כי ככל שהקורא מתעמק בהם הוא מגלה בהם רבדים נוספים מסרים גלויים וסמויים. סגנונו הלשוני של ר' דוד זריצקי מתאפיין במטאפורות ליריות בדיאלוגים פנימיים ובבחינה מדוקדקת של מצפוני הנפש. בערב עיון שערך הנוער האגודתי על "הספרות החרדית" נערך סימפוזיון בן הר' דוד זריצקי ובין ר' משה פראגר שניהם צמחו על רקע כמעט זהה כסופרים צעירים בעתונות האגודאית לפני השואה, ושניהם חוו על בשרם את אימי השואה וגרורותיה. סיפוריהם שאבו את חומרם ממציאות אחת ואף על פי כן היה ביניהם שוני מהותי.

---

<sup>13</sup> טננבוים יצחק, "שלושה סופרים חרדים שהכרתי", **מרבח ספרים מרבח חכמה**, ספרית בית מאיר שע"י סמינר למורות ולגננות בית יעקב, תל אביב, עמ' ר"ר-א.

## ר' משה הציג שאלה זו בפני ר' דוד

אינני מבין אותך... סופר צריך לספר צריך לרשום רשומיהם של מאורעות לספר דברים כהווייתם, סיפורים מן החיים או מן המתים אבל כפי שהם זרמו ושטפו בגלגולי החיים החיותיים ולא הערטילאיים ואתה, ר' דוד... אינני מבין... אתה סוחט דמעות מאבנים. מגלגל סלעים ב... מעלה ההר, מלקט שיחות נחלים ומעיינות במעבה היערות, דולה אנחות ששקעו בטייגה הסיבירית מקבץ צלילי טווייתם של קורי עכביש... כאילו אבנים דומעות, ונחלים משוחחים וטייגה נאנחת, ועכביש טווה בצליל וזמר, מה זה ר' דוד? זה לא סיפור!

ר' דוד שמע את דברי הביקורת של ידידו ואמר :

ר' משה מכובדי... מודה אני ומתוודה אינני סופר... אינני! אינני יודע לספר סיפור אינני מחזאי אינני כותב כרוניקות סיפוריות, פשוט אינני סופר".

ובאר את דבריו :

אני בכיין, אני תמהן, אני שמען מוזר, סחטן דמעות, בוכה ומבכה, מקשן ופרכן. פרשן של מתים ושל העומדים למות, מפענח שיחות והגיונות של דוממים וצומחים מסתכל באלפי חלונות ואדנים ומאלפם בינה לא, אינני סופר, ואינני יודע לספר אני יכול לבכות ולבכות...

מראות מיתותיהם של המתים באלף ואחת מיתות משונות לא נעלמו ממני, אני בכיין ללא תקנה... סתם בכיין, שמוריד דמעות דרך האותיות והמילים אין לי דרך אחרת לבכות...<sup>14</sup>

בכיו של ר' דוד לא היה מריר, הוא היה ספוג באירוניה ובהומור מעודן, ובהרבה התבוננות ומחשבה שממשיכה ללוות את קוראי "דמעותיו". אין בסיפוריו סרקזם ואין ציניות יש לגלוג מעורר גיחוך מן הסוג שאדם גם מרשה ללגלג על עצמו, לא מן הסוג שאוהבים לאומרו אבל רק לאחרים... (למשל – בסיפור ביעור חמץ האיכרה חוששת מלהכניס את בחור הישיבה לביתה כיון שנראה לה שהוא עומד למות והמוות כרוך בהרבה עניינים בירוקרטיים...)

ביום כ"ב בסיוון תשל"ח השיב ר' דוד את נשמתו ליוצרה לאחר מחלה קצרה, הוא הותיר חלל גדול בספרות החרדית, גם אם קמו סופרים טובים וברוכי כשרון עוד לא קם מחליף או מתחרה לקולמוסו העשיר והשופע והכל כך ייחודי של ר' דוד ז"ל.

---

<sup>14</sup> טננבוים יצחק, "שלושה סופרים חרדים שהכרתי", **מרבח ספרים מרבח חכמה**, ספרות בית מאיר שע"י סמינר למורות ולגננות בית יעקב, תל אביב, עמ' קצ"ט-ר"א.

## פרק ב': הפגישה<sup>15</sup>

### 1. הרקע

סיפור ה"פגישה" מתאר מפגש אקראי בין שני ניצולי שואה שלא התראו כ- 20 שנה מאז השחרור. המספר מבקר בארץ זרה, בתוך כך הוא נזכר שחברו מהמחנה מתגורר בה, הוא מאתר את כתובתו ונפגש עמו.

המפגש מתקיים שני בין ניצולי שואה שנפגשו במחנה כשהאחד (רוסצקי) במצב של מוזלמן והשני (המספר) תומך בו שלא ימות, מטפל בו כבתינוק מגודל, למעשי הרקע לסיפור הפגישה מתואר למעשה באקספוזיציה דחוייה פרור קטן מופיע בהתחלה ועוד כמה בהמשך, את עיקר הרקע מקבל הקורא במהלך השהייה בחדר הפרטי, כאשר בו מתואר המפגש הראשון של רוסצקי והמספר במחנה. פרורי המידע והאקספוזיציה הדחוייה הם חלק בלתי נפרד מהמבנה התימטי של סיפור זה אשר מנסה לתת ניתוח מעמיק להתנהגותם של ניצולי שואה בחיים האחרים, בחיים הנורמלים שאחרי המלחמה. הקורא נפגש עם מר רוסצקי הבריא, העשיר, המנהל עסקים ענפים עם כל חלקי תבל ורק פרורי המידע חושפים לו שמשוהו בכל זאת שונה בו. הרקע שמוגש באופן דחוי מהווה מעין פתיחת צוהר עמוק לנפש המספר ומר רוסצקי, הנה שניהם לכאורה התגברו ושרדו והנה מה שבאמת מתחולל בנפשם.

### 2. העלילה

במהלך המפגש הנ"ל מתוודע המספר לשינוי הפיזי המדהים שחל בחברו, לעושרו הרב, לבדידות ולמערכות הפיזיות המנוגדות שהוא ואשתו מעניקים לעצמם – כניצולי שואה וכזוג ללא ילדים.

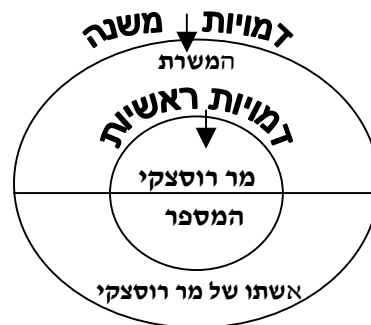
במהלך הפגישה המספר מקבל הזמנה להכנס לחדר פרטי, שם הוא פוגש את ידידו לבוש במדי המחנה ושוב הוא חוזר להיות המוזלמן שהוא הכיר, בהשפעת החדר העשוי מקרשים לא מהוקצעים, אור המנורה העמום, מדי האסיר ופרורי הלחם, נעשה המספר שותף פעיל לחוויה הרגרסיבית. כשהוא יוצא ממנה הוא חש מבויש, אך גם הוא מודה שלא היה זה משחק.

העלילה מגלה למספר ולקורא כאחד, כי לשואה כבלים עזים וחזקים בהם מחוברים אליה כל הניצולים גם אם נקטו בדרכי התמודדות שונות זה מזה, עלולים הם לשוב אל העבר הנורא ולחיות אותו מחדש.

---

<sup>15</sup> דוד זריצקי, הפגישה, קולמוס, עמ' 117. ראה את הסיפור בנספח מס' 1.

### 3. דמויות



#### ארבעה דמויות בסיפור –

**הדמויות הראשיות** הן של המספר ושל מר רוסצקי.

**דמויות המשנה** הן של המשרת ושל אשתו של מר רוסצקי.

בתוך שני המעגלים מייצגת כל דמות אנטייתזה של רעותה. דמותו של רוסצקי היא ניגוד של המספר במראהו, בעושרו, בדרכי ההתמודדות שלו עם זכרון השואה. דמות המשרת במעגל השני היא אנטייתזה של דמות אשתו של רוסצקי.

האישה אינה נוכחת כלל במפגש, והמשרת נוכח בו כמעט כל הזמן. האשה – דרכי ההתמודדות שלה נידונות על ידי מר רוסצקי תוך כדי שיתוף המספר ואחד המאפיינים של דרכה הם החפצים הענקיים והכבדים (ואולי המאיימים) שהיא רוכשת לביתה, המשרת קטן קומה, מילידי המקום, מיצג את "הקטן והזריז". הדמות שמרכזת את תשומת הלב בסיפור היא של מר רוסצקי אך הדמות שזוכה להארה מחודשת היא דווקא דמותו של המספר.

המשרת והאישה מאירים זוויות שונות בנוכחותם ובאי נוכחתם בקשרם ובאי קשרם לזכרון השואה אך אין להם חלק בחוויות המשותפות בעבר ובהווה של רוסצקי והמספר.

משפט הסיכום של המספר מביא למסקנה – שאצלו חלה התפתחות הנובעת מהבנה מחודשת של עצמו ושל דרכי התמודדותו עם העבר הנורא של השואה.

גם הקורא – מוזמן להשוות את דרכי ההתמודדות השונות ולהסיק את המסקנה המתבקשת מאליה יהיו הדרכים שונות ככל שיהיו תמיד ישאו ניצולי השואה צלקת שמותירה את רישומה בחייהם כולם. ההתפתחות חלה בהבנה של המספר הוא שטען בתוקף שאין לו זכרונות מיוחדים, הוא שטען שאין לו צורך בפנינות התייחדות מיוחדות, בבואו במגע אינטימי עם זכרון העבר נוהג כאילו הוא מהופנט פירוורי הלחם גורמים לו להקלה פיזית (למרות שדקות לפני כן סירב לאכול בטענה שמעולם הוא לא אוכל ארוחת ערב מאז).

#### 4. מבנה

בסיפור זה מתוארים 3 מפגשים.

1) המפגש המחודש עם רוסצקי 20 שנה אחרי השחרור – מפגש אקראי בפתיחת הסיפור.

2) המפגש המתוכנן של רוסצקי והאקראי של המספר – עם המחנה והוויתו בחדר הפרטי במהלך הסיפור.

3) המפגש שמתרחש בליבו של המספר בשעה שהוא מתוודע לפן שהוא התכחש לקיומו – או שלא ידע על קיומו – בענין הזכרון של העבר הנורא בסוף הסיפור שעה שהוא אומר "לא זה לא היה משחק".

המפגש הראשון מוליד את המפגש השני והשני את השלישי.

ואף על פי שהשלישי הינו המפגש מרומז ושלא נכתב עליו במפורש, יתכן שהוא החשוב ביותר, המספר מוליך בין המפגשים השונים את הקורא, מעורר אותו לבחון, את מהות המפגש ותוצאותיו, ובתוך כך מביא אותו למסקנה שיתכן שיש אסכולות שונות להתמודד עם זכרון השואה. אך בסוף, לכל ניצול יש רגע, זמן, או מקום בו הוא יכול שוב לחיות מחדש את העבר האפל, סיפור זה מהווה מעין הוכחה שכל מי שהיה שם, לעולם לא נפרד ממה שהיה כל אחד בדרכו נושא את הצלקת. באופן מוחשי ומשמעותי הגם שהוא יצר לעצמו גדרות וחומות הדחקה או הכחשה זכרון זה עלול ויכול לפורצם. לסיכום: ארגון האירועים בסיפור יוצר מפגש מרתק בין ניצולי השואה ובין דרכי התמודדותם עם עברם!

#### 4. מסר

במבט מעמיק יותר המפגש הנ"ל מתאר מפגש בין דרכי התמודדות של ניצולי שואה באופן מודע ולא מודע. אחת הסוגיות היותר קשות שניצבו בפניהן של ניצולי השואה היתה כיצד להתייחס לעבר תוך כדי פתיחת עתיד חדש. האם לתת לעבר להתלוות לכל מקום כצל שחור ומאיים, האם לדחוק ולמחוק אותו מהזכרון?! האם לשתף את הדור הבא כדי שידע ויעביר את האמת הנוראה הלאה או שמא להסתיר כדי שיחיה טוב בלי להתוודע לקופה נוראה שעברו הוריו?!

איש לא הינחה את ניצולי השואה בימים ההם באיזו דרך יבחרו, הם לא קבלו יעוץ פסיכולוגי קולקטיבי ובמרבית המקרים אפילו לא פרטי. בתנאי החיים הקשים של אותה תקופה, כל אחד בחר לעצמו את הדרך שנראתה מתאימה עבורו, כך יכלו לדור בכפיפה אחת שתי שיטות מנוגדות.

אדון רוסצקי – שלא מתנתק לגמרי – ששומר לו פינה חיה משם בתוך ביתו, אליה הוא בורח מעת לעת ואוסף כוחות לחיות מחדש את החיים ה"אחרים". אשתו – שמפצה את עצמה בעזרה לזולת וברכישת רהיטי ענק, שיעניקו כח? עצמה? אולי יציבות,

קביעות, דברים ענקיים אין ממהרים לטלטלם ולשנות צורתם. היא בוחרת להחזין את הכאב באמצעות מעשים ופעילויות רבות מחוץ לבית עם בני אדם וארגונים שונים. והוא בוחר לעשות הכל מתוך הבית להתנתק מהחוץ לנהל עסקים חובקי עולם הכל מבפנים, להקפיד על איכות המוצר ולא על גודלו (שכן הוא מתיחס לַפְּנִים) מול שתי "השיטות" המקצינות הללו נצבת "שיטתו" של המספר כביכול בריאה יותר הרי הוא מצהיר שאין הוא נזקק לפינה מיוחדת כדי לזכור. גם אין לו זכרונות מיוחדים. הוא בכלל מייצג את השפוי והבריא. ואף על פי כן – במפגש בחדר הפרטי – מתברר לו עצמו כי גם לו יש כמו למר רוסצקי – זכרונות עזים, קשים ומוחשיים שיכולים אפילו לערער את השפיות.

## פרק ג': מי אתה אדוני? <sup>16</sup>

### 1. הרקע

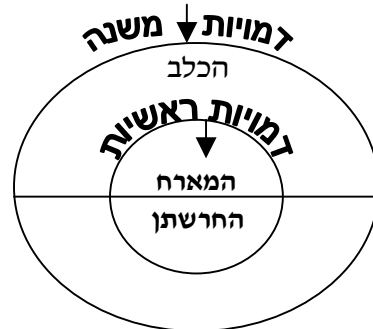
הרקע לעלילה במי אתה אדוני? הינו מפגש אקראי בלילה גשום מאוד בין שני אנשים זרים זה לזה.

### 2. העלילה

בלילה גשום אחד שומע אדם נביחות טורדניות של כלב הוא יוצא החוצה ומזמין את בעליו ואותו פנימה ומארחם בצורה יוצאת דופן. המפגש הופך לארוח חם וידידותי בין המארח לחרשתן וכלבו. בסיום המפגש הראשון נוצרת למעשה האופציה (על ידי הזמנה מפורשת) לקיום מפגש שני בו החרשתן יתפקד כמארח. המארח יוזם מפגש שכזה עם החרשתן מתוך רצון להתרימו לטובת מוסד ליתומים אותו הוא מנהל מפגש זה שלא כקודמו מתנהל באווירה של ניכור ודווקא בשלב שבו למעשה מתרחשת ההתוודעות המארח "בורח".

### 3. דמויות

את האנלוגיה הניגודית אנו פוגשים גם בניתוח הדמויות.



### שלוש דמויות בסיפור: <sup>17</sup>

(1) המארח

(2) האורח (החרשתן)

(3) הכלב

שלוש הדמויות מחליפות תפקידים במהלך השני.

המפגשים:

<sup>16</sup> דוד זריצקי, מי אתה אדוני? קולמוס, הוצאת מכון בית יעקב למורות, ירושלים, עמ' 113. ראה את

הסיפור בנספח מס' 2.

<sup>17</sup> ניתן גם את ההשוואה הבאה לערוך בטבלה אך מכיוון שהשתמשנו בדרך זו כבר פעם אחת החלטנו

להשוות הפעם בלעדיה.



**במפגש הראשון:** המארח – בתפקיד של מארח ובעל הבית – מי שגומל טובה עם זולתו.

ואילו **במפגש השני** הרי הוא האורח, והחרשתן – בעל הבית והוא (המארח) מבקש עזרה (אמנם לא עזרה אישית).

**במפגש הראשון** החרשתן במצב של נזקק מפני הסיטואציה של אדם העומד בליל גשם בחוץ כשמכוניתו תקועה, ואילו **במפגש השני** המארח מגיע למשרדו של החרשתן כנזקק (שוב לא באופן אישי) והחרשתן הופך להיות בעל היכולת להיטיב עם זולתו. בשני המפגשים ובעצם בסיפור כולו שתי הדמויות הראשיות מופיעות כדמויות אנונימיות ללא שם (הכינוי החוזר שלהם הוא אורח ומתארח ודווקא הדמות המשנית קרי: הכלב זוכה לזהות שמית בסוף הסיפור. (פנדה) לעובדה זו נתייחס בהמשך. דמות משנית בסיפור:

הכלב, אף הוא כדמויות הראשיות מחליף מצבים בשני המפגשים במפגש הראשון הוא מקבל בשלוח את המטלית לייבוש גופו כמו את חתיכת הבשר, הגם ששניהם גורמים לו הנאה מרובה. הכרת הטובה שלו למארח באה לידי ביטוי בנענועי ראש וזנב. ואילו במפגש השני הוא לא מקבל מאומה ואף על פי כן מקדם את המארח בסיבובי שמחה ובקפידות (לחלוטין לא שלווה) במפגש הראשון הנביחות גורמות לבעל הבית לצאת החוצה ולהזמין את הכלב ובעליו פנימה. ואילו במפגש השני כרכורי השמחה שלו גורמים לבעליו להגיע בעצם להתודעות עם המארח ניתן לכן לראות בדמות של הכלב לא רק דמות משנית אלא דמות מתווכת בין המארח לחרשתן וגם לענין זה נתייחס בהמשך. הכלב גם מהווה ראי עקום או ראי הפוך להתנהגות אדונו.

#### **תכונות ומאפיינים:**

##### **המארח**

נוהג באקט בלתי מקובל של הזמנת זר לביתו בלילה גשום.

**טוב לב** - מארח למופת, עוסק בניהול בית יתומים

**בעל דרך ארץ** - מתנהג בנימוס, מדבר בגוף שלישי, מבקש

מהאורח להכנס לפניו למרות שאין זה ממידת דרך ארץ כיוון

שהאורח רטוב מאוד.

**שומר מצוות** - מקפיד לתת לכלב אוכל לפני בעליו ומנמק זו

בהלכה היהודית.

##### **החרשתן**

**דמות סטרוטיפית**

**של איש עסקים** – גבה קומה לבוש בהידור רב

קולו רגוע ונימה של תקיפות נשמעת בו.

אדיב ורשמי - מכיר טובה בבית מארחו ומבקש להעביר לבעלת הבית את תודתו על העוגה, במשרד הוא נוהג באדיבות רשמית וברשלנות מעושה, עיניו אטומות מבע, גם הוא מדבר בגוף שלישי. טרוד - במעמד של אורח: משוחח על כך שהוא טרוד כל היום בעבודתו ומגיע רק מאוחר לביתו. במעמד של בעל הבית: טרוד בעיסקה גדולה שהוא עומד לסיים.

השבירה של דמותו הסטרוטיפית מתרחשת בביתו של המארח שם משוחח הוא בפתיחות על קינאתו בשלווה ששורה בבית מארחו, ועל חסרונה בביתו שלו.

### הכלב

מגיב בשמחה על אתר - בכניסה לבית, כשמביאים לו את המטלית כשבעליו מצווה עליו לשבת עליה וכו'.

בבית המארח מציית לאדונו וכנ"ל

צייתן -

במשרד.

מכיר טובה - בבית המארח: "כאילו הבין במה המדובר קם הכלב והתמתח ניגש לבעל הבית ורחרח אותו היטב...כשכש מספר פעמים בזנבו כפי הנראה לאות תודה".

במשרד: "מרחרח את האורח ואחר את בעליו פעם אחר פעם ופתאום החל להסתובב בשמחה".

הדמויות בסיפור הן דמויות מיצגות אידאות, יש מאפיינים וגם התפתחות מסוימת שנבלמת בסוף הסיפור, ההתפתחות הופכת לנסיגה. יתכן שקושי זה נובע מהסיוס הפתוח ויתכן שחוסר ההתפתחות בדמויות באופן מובהק באה ללמד כמה דברים כגון: גם אם אדם התרשם מאוד ממשוהו בשעת מעשה (והאורח שמתרשם כ"כ ממידת הכנסת האורחים של מארחו עד שמציע לו ידידות ומזמינו לבוא לביתו בכל עת, ובסוף מתברר ששכח אפילו את מראה פניו) אין זה אומר כי מעשה זה ישפיע עליו לטווח רחוק.

פן סמוי יותר בדמויות מתאר למעשה מפגש של עולמות מנוגדים קרי: אדם שומר מצוות ובעל חסד שמארח בביתו כפי הנראה איש עסקים חילוני.

רמזים לכך: 1) בא עם כלב 2) העובדה שהמארח מנמק בפניו מדוע מקדים הוא את מאכלו של הכלב 3) וכמו כן ההתייחסות לתרומה לילדים יתומים בלי שום קשר למידת

החסד. כל אלו יכולים להצביע על מפגש שכזה מה גם שהאורח משווה בין ביתו האמיד וילדיו התוססים לשלווה ששוכנת בביתו של מארחו ואפילו מדבר על כך שהוא מקנא האמירה של האורח: כנראה שאינך יליד הארץ מחדדת את התחושה שאכן מדובר בשני עולמות.

#### 4. מבנה

הסיפור בנוי כשני מפגשים הראשון אקראי השני מכוון המפגש השני מהווה אנלוגיה ניגודית למפגש הראשון הן במקום הן באווירה והן באופן בו הוא מסתיים. מתוך השוואה של שני המפגשים ניתן לחשוף מסרים גלויים וסמויים של הסיפור, אחת האפשרויות לעשות זאת היא על ידי הטבלה המצורפת.

	מפגש ראשון	מפגש שני
אורח	החרשתן עם כלבו	המארח
מארח	המארח	החרשתן (וכלבו)
הרקע למפגש	האיש וכלבו ממתנינים בחוץ בליל גשום בסמוך לביתו של המארח, המארח מזמינם להכנס.	המארח מגיע למשרדו של החרשתן ומנסה להתרימו לטובת ילדים יתומים
זמן	ליל חורף	יום שגרתי ללא סממנים מיוחדים
מקום	ביתו של המספר	משרדו של החרשתן
אופי המפגש	האווירה נינוחה ושלווה האורח מתכבד בקפה ועוגה הכלב בבשר. נכונות לתת מעבר למקובל. הם משוחחים ביניהם בניחותא ונוצרת ביניהם קירבה.	אווירה מנוכרת החרשתן טרוד. עיניו אטומות מבע והוא קצר רוח כלפי המארח, ולא מזהה אותו, קופץ את ידו.
סיום המפגש	החרשתן נפרד באנחה מקנא בשלווה ומציע למארח ידידות. ואומר: שהוא מאוד מבקש להתראות איתו. ומזמינו לבוא אליו לביתו. סיטואציה של נתינה וחסד מבלי שהתבקשו.	בתחילה נפרד ממנו באדיבות קרירה ולמעשה זוחה את בקשתו. אחר הסיפור עם הכלב האיש עוזב את שולחנו ומנסה להתקרב המארח לא עוצר והולך. לא מצליח להחזיר את הגלגל אחורנית. סיטואציה של בקשת חסד הנדחית.

#### 5. מסר

בין שני העולמות הללו מתווך הכלב הכותב מביע באמצעותו עמדה של אירוניה ואפילו סרקזם לגבי טבעו האנושי של האדם, לעומת הכרת הטוב של הכלב. בתחילה אלו הן

הנביחות שלו שגורמות למארח לצאת מגידרו (חדרו) החם והנעים למען זולת אנונימי, ובסוף הסיפור כרכורי השמחה שלו מביאים להתוודעות של בעליו עם העומד מולו התוודעות שנעשית בחלקיק שניה בה החרשתן יוצא מגידרו (שולחנו המשרדי) ומבקש לעצור את האורח ולומר לו משהו, אך האורח סגר אחריו את הדלת האבסורד בדמותו של הכלב הוא כפול:

1) בתחילה בכך שנביחותיו הביאו לארוח, בדרך כלל נביחות של כלב מרחיקות ולא מקרבות.

2) בסוף הכלב מוכיח שאותה הכנסת אורחים עשתה עליו רושם עמוק וכן הרבה יותר ממה שהיא עשתה על בעליו אשר על כן הוא מכיר טובה יותר ממנו. ואנו מניחים בדרך כלל ההיפך, ובפרט בסיפור זה כאשר האורח הרבה כה לשבח...

האם התכוון הסופר ללמדנו שגם כלב יכול לגשר ולקרב בין שני עולמות כה מנוגדים? או שרצה ללמדנו עד כמה עקוב הלב מכל ואדם לא מסוגל לנהוג אפילו לא ככלב? או שמא התכוון לשני מסרים אלו גם יחד למרות האמביוולנטיות שלהם ולכן הותיר את הסיום כה פתוח!?

הסיפור נכתב כסיפור פתוח, בדרך כלל סיום פתוח נועד להשאיר לקורא להשלים בכוחות עצמו את הסוף החסר. לעיתים כדי לשתף את הקורא בדילמה שמציג הסיום של הסיפור, לעיתים כדי להשאיר לקורא חומר למחשבה. ולעיתים הסופר אינו רוצה מסיבות שונות לומר דברים מפורשים. בסיפור שלפנינו נראה כי הסופר השאיר חומר למחשבה בנוגע למה שמייצגות הדמויות בהנהגתן ובנוגע להכרת הטוב בכלל.

במסר ישנו פן נוסף וגם הוא אמביוולנטי מצד אחד נראה כאילו שהמארח מעוניין להזכיר לחרשתן את הארוח ברמזים שונים שהולכים ומתעבים עד לאמירה מפורשת למדי: "כן – אמר האורח – נפגשנו פעם הכלב ואני ועוד אם אחד הם עמדו בגשם אחר כך אכל אצלי הכלב נתח הגון של בשר ובעליו שתה קפה ונהנה מאוד מהעוגה של אשתי..."<sup>18</sup> ומצד שני כאשר נראה כי סוף סוף השיג את מטרתו והחרשתן נזכר הרי הוא סוגר את הדלת ובכך נועל גם את האפשרות לשנות את ההחמצה של הארוח הכל כך מנוכר.

מכיון שהסיום פתוח כל השערה הגיונית באשר להתנהגות זו של האורח אפשרית. לדוגמא: המארח רצה להשאיר את אורחו עם חומר למחשבה אך לא להלבין את פניו ולכן נעלם ברגע הקריטי. או שהמארח קיווה שאורחו יזכרהו אך לא רצה שרק על בסיס זה יתרום למוסדו (שיתרום על בסיס הומני או על בסיס של חסד ולא על "תקן" של מכיר טובה שזה כמעט כפיה) ולכן "ברח" בסוף. אולי כדי להדגיש את הפער שבין

---

<sup>18</sup> זריצקי דוד, מי אתה אדוני? קולמוס, הוצאת מכון בית יעקב למורות, ירושלים, (חש"ד) עמ' 116.

עליונותו המוסרית של המתרים (לצרכי יתומים) לעומת תדמיתו המושפלת שלו כ"שנורר".

מסר סמוי נוסף נחשף בעובדה שלאורח ולמארח אין שמות לאורך הסיפור כולו ודווקא הכלב זוכה לשם בסוף ממש. יתכן שבכך רוצה הסופר לומר שאין מדובר במקרה ספציפי שבו נפגשים יוסף ושמואל אלא מדובר במפגשים שיכולים להתרחש בין כל בני האדם מפגשים אלו אמורים לעורר תהיות ולהוות חומר למחשבה ולביקורת עצמית ואילו היו הגבורים בעלי שמות ניתן היה ליחס את הסיפור למפגש ספציפי ולא יותר.

הכלב זכה בשם ודווקא בסוף אולי מפני שעמד במבחן של הכרת הטוב והוכיח שהוא אפילו ראוי לשם יותר מבעליו. אך מדוע אין שם למארח שגם הוכיח את עצמו בארוח הנפלא? גם זה חומר למחשבה אולי מצפים מאדם ובפרט מיהודי שומר מצוות שכך ינהג אך לא מכלב – הכלב היה אנושי יותר מבעליו... ובני אדם הם בעלי שם. לכן ראוי שלכלב יהיה שם. בעוד ששני הגיבורים מייצגים בעיות קיומיות אוניברסליות.

אפשר להמשיך ולהתעמק בענין מדוע הדמות המתווכת היא כלב, אולי הסופר רצה לעורר את האסוציאציה של הכרת הטוב דווקא עם כלב שכן היא קשורה להכרת הטוב בענין יציאת מצרים (ולבני ישראל לא יחרץ כלב לשונו ולכן כל בשר נבלה וטריפה לכלב תשליכון אותו) וחלק זה נרמז בבשר שנותן המארח לכלב...

ויתכן שהכלב משמש כסמל כמה אירוניה יש בכך שכלב נוהג כאדם במידות ואדם נוהג כמעט ככלב...

**ז'אנר** – סיפור ריאליסטי, סיפור קצר עם מאפיינים בולטים של הסיפור הקצר כמו נקודת מפנה בסוף שהכלב זוכר, ומכיר טובה והאדם לא (או שברגע הקריטי המארח בורח) דמויות מייצגות אידיאות ומסר.

**סוגנו** – מעניין שבסיפור זה לא קיימים המאפיינים הבולטים של כתיבתו של דוד זריצקי ואולי גם פרט זה קשור למסר, כאילו אומר: הנה סיפור מהחיים ללא כחל ושרק, כדי שנצטרך להתמודד עם המסר יותר מאשר עם הספרות. בכל זאת בולטת בסיפור זה האירוניה שכה מאפיינת את כתיבתו של דוד זריצקי, ה"ביזנס-מן" מתואר במלוא כיעורו. אפילו כלב מתייחס יותר יפה למיטיבו, הבטחותיו **לזכור** היו רק מס שפתיים, עסקיו ואורח חייו גורמים לו לשפל מוסרי, חוסר נכונות לתת, וחוסר הכרת הטוב. האירוניה מתחדדת כאמור בשל דמותו של הכלב – אצלו הכל הפוך מאצל אדוניו... – והסיפור כולו מגלם את האיפכא מסתברא.

לסיום ניתן לדון במשמעות השם של הסיפור "מי אתה אדוני?" מיהו שואל השאלה? האם יש תשובה ברורה?

דומה כי אף בענין זה יתכנו כמה אפשרויות: השואל הוא האורח שלא מזהה את המארח. או השואל הוא המארח ששואל את אורחו מי אתה אדוני? האם אתה הוא זה

שארחתי וכל כך שיבחת את הכנסת האורחים שלי. הייתכן? (שכך אתה נוהג) או שמא זהו הכלב ששואל את אדונו מי אתה? אדוני, ככה שכחת את מי שכה היטיב עמנו?

## פרק ד': בעור חמץ<sup>19</sup>

### 1. הרקע

הרקע לסיפור **בעור חמץ**: שלהי מלחמת העולם השנייה, בחור ישיבה שברח מפולין מתגלגל בחבל אוזבקיסטן, מתאכסן ברפת, חסר כל, ומכונם, סובל יותר מכל מרעב. הזמן: ערב פסח.

### 2. העלילה

העלילה מתארת מפגש בין בחור ישיבה בחבל אוזבקיסטן לבין בעל דרגה צבאית גבוהה (קומוניסט?) הבחור עייף ומורעב, מיוסר כחוש ומלוכלך מחפש חתיכה קטנה של לחם לביעור חמץ.

מצב: הבחור עייף ורעב עד מוות, כבר שבוע שלא בא לחם לפיו. "הקיבה משלה בכיפה על האברים כולם"...<sup>20</sup> "ירקתי פה מלא רעב". "בית יהודי לא הכרתי אף על פי שבעיר זו גרו מעט יהודים". "דפיקה על דלתו של בית אוזבקי עלולה הייתה לעלות לי במחיר תקיעת סכין".<sup>21</sup> בכל זאת הוא מחפש אי מי לבקש ממנו חתיכה קטנה של לחם כדי לקיים בה מצוות ביעור חמץ. "כשלבסוף ראיתי לפני שער רחב לבית שחלונותיו לרחוב ובתוכם אור, רק אז הרגשתי כי אני עייף עד מוות".<sup>22</sup> בגדיו מרופטים ומלוכלכים "נערת מעט את סחבותי". "אל ביתך אינני רוצה להכנס כולי מכונם". פניו סגופות ומיוסרות: "הוא קירב את פניו האדומות אל פני הכחושות והסגופות, המיוסרות..."<sup>23</sup> איש הצבא שתוי קמעא צועק עליו מתחקר אותו ואפילו בועט בו, עד שמתגלה לו הפן היהודי והדתי – אז חל שינוי ביחסו, בטון הדיבור שלו, הוא מגלה עניין בשמות של החג, של המצווה, הוא משנה את התנהגותו מזמין את הבחור לביתו ואחר מביא לו

---

<sup>19</sup> זריצקי דוד, בעור חמץ, **האש המתלקחת**, הוצאת עלה, ירושלים, ירושלים, תשמ"ד, עמ' קפ"ב. ראה את הסיפור בנספח מס' 3.

<sup>20</sup> שם, שם, עמ' קפ"ה.

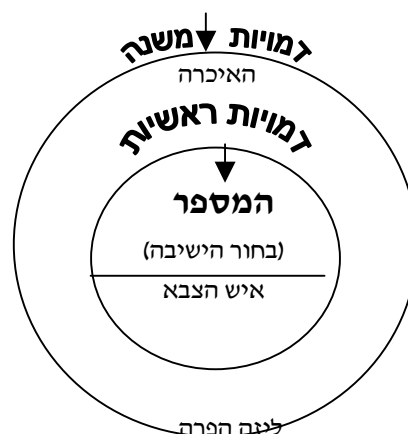
<sup>21</sup> שם, שם, שם.

<sup>22</sup> שם, שם, שם.

<sup>23</sup> שם, שם, עמ' קפ"ז.

כבר שלימה של לחם גם כדי שיאכל וגם כדי שיוכל לקיים את המצווה, הוא משנה את פנייתו ומכנה אותו אחי בסוף המפגש הוא קורא אותו: "רחימאיי"<sup>24</sup>, "אחי הנלבב..."<sup>25</sup> לעלילה קודם מפגש הממחיש את מדת ערכו של הבחור ואת מצבו הפיזי הירוד. מפגש עם אכרה שמרחמת עליו, אך חוששת להכניסו לביתה כיוון שהוא מכונס, וגם נראה כמי שעלול למות והיא חוששת מעיסוק עם הממשל בשל עניינים בירוקרטיים שיהיו כתוצאה ממות זה. המות לכשעצמו אינו מטריד אותה, הוא צפוי לבוא כשקיעת החמה, או כזריחתה הבעיה היא – הביוקרטיה, כך מחזק הסופר את הממד האירוני בסיפור, ומעצים את הניגודיות שבין מעמד של בחור הישיבה – כבר מינן מהלך, חסר כל תועלת לבין המעמד שלו בעיני עצמו שמחייב אותו בהנהגה על אנושית במובנים רבים. לבסוף מציעה לו האיכרה ללון ברפת עם ליזה הפרה. המספר מדגיש שהיא (הפרה) היתה בעלת הבית והוא (בחור ישיבה) רק דייר משנה – עוד נקודה אירונית.

### 3. דמויות



הדמויות מייצגות אידיאות שונות ומנוגדות. **האיכרה** – מיצגת את דמותו של הבור ועם הארץ שאין כוחו אלא בעמל כפיים, אם יודע אתה לחלוב בן אדם אתה ואם לאו אינך מאומה. **המספר** – מייצג בחור ישיבה כחוש, מכונס רעב, אך שומר על כבודו כאדם וכיהודי, ושומר על מוסריותו וערכיו בכל מצב. **איש הצבא** – מגלם את הכוח, היכולת, העריצות והרודנות - כל זה בקליפתו. אך בתוכו את הכמיהה ליהדות, את ההערכה, את רוחב הלב היהודית.

<sup>24</sup> שם, שם, עמי קפ"ט.

<sup>25</sup> שם, שם, עמי ק"צ.

שלוש הדמויות הנ"ל מייצגות בנוסף לכך את שלוש האפשרויות שעמדו לפני בחורי הישיבה הנמלטים משואת אירופה, שהתגלגלו בין בבריחה בין בהגליה לברית המועצות.

א. לוותר על ערכים ומעמד ולהשתלב בעבודה בתוך הקולקטיב הסובייטי, להתפרנס איך שהוא ולשרוד. כשלב ראשון הם נדרשו לוותר על תעודות הזהות שלהם (אזרחות זרה) ולקבל אזרחות סובייטית.

ב. לדבוק בדמות בחור הישיבה, להשאר זר, מנוכר, רעב, חולה ובודד ואולי אף למות. אם אין עבודה – אין לחם, במדינה קומוניסטית, ובפרט בזמן מלחמה.

ג. להתגייס לצבא הסובייטי, לקבל מעמד של חייל וכך אולי להשיב מלחמה שערה לגרמנים ולשוב לפולין. אפשרות זו ניתנה רק בשלהי המלחמה, רבים אמצו אותה כדי לשוב לפולין גם כדי לנקום.

המספר מדבר כמה פעמים בלשון אנחנו כמי שמייצג עמדה צבורית מסוימת ולא כאיש פרטי, מה שמחזק את הרושם כי דמותו כבחור ישיבה מייצגת אידיאה גם העדר שמות בסיפור לא לו, לא לאכרה אף לא לאיש הצבא אין שם (אולי מכיון שהם דמויות מייצגות, אין זקוקים לשם). היחידה שמקבלת שם בסיפור זה היא הפרה – ליוזא, היחידה שלא מייצגת אידיאה כלשהי יכולה לזכות בשם, שכן קיומה עומד בפני עצמו. מעניינת נקודה נוספת כי לפני איש הצבא הוא מציג עצמו כרב – כחלק מקבוצת רבנים ולא כבחור ישיבה, אולי מפני שגויים יודעים מהו רב ולא יודעים בדיוק מהו בחור ישיבה. ויתכן שבדרך זו רצה להסביר את רצונו במעט לחם לצורך דתי – דמותו כרב תסייע לו.

פן מרתק יש בהיפוך המעמדות בין הדמויות. בעוד שהמספר חסר כל ערך בעיני האיכרה ובעיני פרתה, הרי שבעיני איש הצבא הוא רוכש לקראת סוף המפגש הערצה וזוכה אף לגילויי חיבה. איש הצבא מצהיר בסוף ש"לא אתה מקבץ נדבות אלא אני..." יתכן שכוונתו שהוא מקבץ נדבות בתחום הרוחני, נדבה קטנה שמזכירה לו מתהום הנשיה – חג כמו חג הפסח מצווה כמו ביעור חמץ ומחממת בקרבו את הנקודה היהודית שכמעט אבדה. ההיפוך חל גם בדמות איש הצבא, המגושם, השיכור והאליים שהופך לאח נדיב ורחב לב שמגלה ענין בתחומי הרוח.

#### **4. מבנה**

גם בסיפור זה יש מבנה של מפגש מוליד מפגש בסך הכל קימים בסיפור זה ארבעה מפגשים.

ה-1 עם האכרה

ה-2 עם פרתה

ה-3 עם איש הצבא

(ה-4 איש הצבא עם יהדותו)



המפגשים הראשונים מתוארים ומפורטים ואילו המפגש הרביעי רק מרומז, למרות שבאמת שלושת הראשונים תפלים לו מבחינת חשיבותם.

בשלושת המפגשים הראשונים מודגשת התפישה הסטרוטיפית ביחס לבחור ישיבה, גורם לא רצוי, לא יעיל, לא תורם (פרזיט) כך אומרת לו האיכרה: "אתה... זאת אומרת... שאתה הולך בטל, לא אכר, זאת עושה גם כלב..."

במפגש הרביעי הסטריאוטיפ מוקצן – כשאיש הצבא קולט שמדובר ברב שמבקש חתיכת לחם ולא נדבה, הוא זועם וזועק נדבה במרמה אתה מבקש... (גם רמאי) אבל אז מתחולל ההיפוך.

הבחור מסביר שהוא זקוק לחתיכה קטנטנה לצורך מצווה הוא קורא לה בשמה בעור חמץ, ומשהו מתעורר בליבו של איש הצבא, עתה מתחולל המפגש הרביעי בינו לבין עצמו, בינו לבין זכרונות ישנים, בינו לבין הניצוץ היהודי שנתעורר בקרבן... "אני מקבץ נדבות, הוא מכריז לא אתה..." "לאיזה נדבות הוא רומז? כלום לא לפירוי זכרונות יהודיים?! או לפירוי מצווה שיאחו את הקרע בינו לבין שורשיו והוא מעניק ברוחב לב את ככר הלחם "קח אחי הנלבב, עשה מה שיהודי צריך לעשות..."<sup>26</sup>

במבנה בולטת אנלוגיה בין הדיאלוג שעושה בחור הישיבה עם עצמו קודם שהחליט לבקש מעט לחם לבין הדיאלוג האלים שמנהל עמו יותר מאוחר איש הצבא.

דיאלוג פנימי של בחור הישיבה	דיאלוג עם איש הצבא
"אנחנו כולנו בני הישיבות ההכרה הפנימית בערכנו לא הניחה לנו לנחות בדרגה עד כדי חזרה על הפתחים."	"ומה רצונך ממני? נדבה," הבחור עונה: "לא אנחנו כמעט כבר מתנו מרעב ולא פשטנו יד?"
"אבל ביעור חמץ ר' דוד ביעור חמץ איננו פשיטת יד, כי... אמור את האמת פרוסת לחם אתה רוצה ולא ביעור חמץ חריף שכמוך..."	"רק חתיכה קטנה של לחם, בדיוק ככה פושטים יד, איזה יהודי פיקח אתה, רק חתיכה קטנטנה של לחם – הוא חיקה אותו בלעג 'נבלה שכמוך נבלה סרוחה, פאשל וואן'."

<sup>26</sup> דוד זריצקי, בעור חמץ, האש המתלקחת, הוצאת עלה, ירושלים, תשמ"ד, עמ' ק"צ.

<p>הבחור: "אני זקוק לחתיכת לחם קטנה, אבל לא לאכילה..."  <b>איש הצבא</b>: לא לאכילה הא, אולי כדי לשחק בה או לבצע איזה כישוף כ...כ...ליהודי יאה להיות מעט יותר פיקח...<sup>27</sup></p>	<p>"לחם ודאי שאני רוצה, אולם לא אבקש אלא פירור, פירור קטן רק לצאת ידי חובה..."<sup>28</sup></p>
<p>{כשאיש הצבא מגיש לו ככר שלימה של לחם}  לא נענעתי בידי הרועדות, "לא רק חתיכה קטנה לביעור חמץ"<sup>29</sup></p>	<p>"ואם יתנו לך חתיכה גדולה האם לא תיקח? נאה דורש אתה ודאי תחטוף בשתי ידיך, בן תורה אינו גונב דעת, בן תורה אינו מרמה."<sup>30</sup></p>
<p>"לא רק חתיכה קטנה! התעקשתי כשאברי כולם כמהים ללחם."<sup>31</sup></p>	<p>"אומר כי אני מבקש רק חתיכה קטנטנה..."<sup>32</sup></p>

האנלוגיה הנ"ל מחזקת את ההכרה כי הבחור באמת התכוון לבקש לחם רק לצורך מצווה למרות רעבונו הנורא (כבר שבוע שלא באה מנת לחם כל 300 גרי לפיו).

המילה "נראה"<sup>33</sup> שחתמה את הדיאלוג הוכחה ככנה!

הסיום: יכול להחשב כסיום סגור הוא השיג את מטרתו, אך משהו בשורה האחרונה נותן תחושה של סיום פתוח: "כך השארתי אותו עומד, הוא יחד עם הלבנה", ויותר מכך השאלה באשר למשמעות האמביוולנטית של נטילת הלחם.

אמנם – הבחור התווכח וסרב – כשכל אבריו כמהים ללחם, חזר והתעקש שהוא זקוק רק לחתיכה קטנה של לחם. אך מצד שני הוא כן לקח את הלחם ככר שלימה, זו לא נדבה!?! נראה כי משפט אחד בתחילת העלילה ומשפט אחר בסופה מבאר הנהגה זו... בתחילה הוא חיפש בית יהודי לבקש... רק לא ידע היכן הוא ובסוף תוך כדי שהוא מתעקש שלא לקחת את הלחם, הוא אומר: "פתאום נרכן אלי עיניו נראו לי פתאום מוכרות, השכרות נעלמה מהן בבת אחת..."<sup>34</sup>

<sup>27</sup> שם, שם, עמי קפ"ד.

<sup>28</sup> שם, שם, שם.

<sup>29</sup> שם, שם, עמי קפ"ט.

<sup>30</sup> שם, שם, שם.

<sup>31</sup> שם, שם, עמי קפ"ט.

<sup>32</sup> שם, שם, עמי קפ"ד.

<sup>33</sup> שם, שם, עמי קפ"ה.

<sup>34</sup> שם, שם, עמי קפ"ט.

מה זה מוכרות?

עוד אומר אחר כך "הוא הניח יד על כתפי היהודית ובידו השנייה הושיט אלי את הלחם"<sup>35</sup> מה פתאום נכנס פה האלמנט היהודי? עד עתה הוא לא הוזכר כלל מצד הבחור (הוא דיבר על רבנים ולא יותר) אולי אין זה כי אם רמז מובהק שברגע זה מרגיש הוא כי יהודי לפניו ומיהודי לקחת מֵתת – זה כמו מֵתת מאח, "קח אחי שלי... רחמאי...". " - "לך, אחי הנלבב..."<sup>36</sup> ואולי יותר סביר לומר כי הנדבה נכפתה עליו. יש משהו מעין הפרס המתבקש על מעשה של גבורת נפש נעלה.

## 5. מסר

ב"בעור חמץ" המסר מתייחס הן לדמותו של בחור הישיבה שמצוי בתנאים פיזיים נוראיים. והן לדמותו של איש הצבא-היהודי הקומוניסט. העימות אם כך כפול. הוא מתרחש בין בחור הישיבה-כמייצג דמות אוטנטית של יהודי, ובין איש הצבא שמייצג יהודי המתכחש ליהדותו, הוא גם מתרחש בפנימיותו של איש הצבא אך לכך יש רמזים.

המפגש בין איש הצבא לבחור הישיבה מעצים את הקונפליקט ומחדד את המסרים הן בדמות "ראו מה בין בני לבין חמי", והן בדמותו של יהודי מתנכר שניצוץ רוחני קטן משנה את אופיו והנהגתו. כשמציבים זו מול זו את דמותו של בן הישיבה עם כל עליבותו הפיזית, רעב נורא לכלוך ואפילו כינים, בודד וחלוש, מול דמותו של איש הצבא הלבוש היטב בעל הבית ובעל המקום (לפחות מרגיש כך) מגלים כי השוני הפיזי מהווה ניגוד מוחלט לשוני הרוחני. נסיונותיו של בן הישיבה לשמר את צלמו ולכבד את ערכיו בעודו שרוי במצב נוראי נוגעים ללב. הוא אינו מושיט יד לקבל נדבות הוא נלחם לקיים מצווה שמעמידה אותו בנסיון קשה עוד יותר לבקש לחם ולא להשתמש בו כדי להשביע את רעבונו.

מנגד ניצבת התנהגותו האלימה והברוטלית של איש הצבא השתוי... הצבתם של הדמויות זו מול זו יכולה לענות על השאלה מדוע בחור הישיבה לא בחר באלטרנטיבה המצויה לשפר את תנאי חייו בגלות אוזבקיסטאן על ידי התגייסות לצבא הסובייטי. אך גם בדמות זו חל מפנה מדהים הודות לאיזכורה של מצוות ביעור חמץ, ואיזכורו של חג הפסח, משהו מתעורר בנפשו של איש הצבא והא משתנה באחת... עד כדי הזמנת אותה ברייה עלובה ומכונמת לביתו פנימה. ולאחר מכן נתינה רחבת לב של ככר שלמה

---

<sup>35</sup> שם, שם, שם.

<sup>36</sup> שם, שם, עמי קפ"ט, ק"צ.

כדי שיהיה לו למצווה וגם לאכילה, כדי שיעשה בה מה שיהודי צריך לעשות. בעור חמץ בהקשר זה מתחולל בנפשו של היהודי המתנכר שנותר לבסוף עומד יחד עם הלבנה גם הוא כמותה יכול להתמעט עד כדי אובדן זהותו היהודית וסיגול כל ערכיו של לאום זר ואתאיסטי אך ברגע אחד יכול הוא ל"התמלאות" ולהראות כלבנה בחידושה ואולי להגיע למילוי גמור כאותה לבנה באמצעותו של חודש.

הדיאלוג שעושה בחור הישיבה עם עצמו קודם החלטתו לצאת ולחפש אחר קמצוץ של לחם "לשם מצווה" מדגיש את יישרותו של בן הישיבה, ואת נכונותו לבחון את מעשיו במיקרוסקופ גם אם הדבר יעלה לו בעוד שבעה ימי רעב. (אחרי בעור חמץ בא הפסח.) השקלא וטריא שלו סביב בקשת הלחם שמא אין זה תכסיס של היצר כדי להתגבר על כבודו העצמי ולבקש נדבות ב"היתר" מאדירים את דמותו של בחור הישיבה נוכח עליבותו הפיזית.

לסיכום הניגוד הבולט שבין הנהגתו של בן הישיבה לאיש הצבא כמו גם הניגוד הבולט שבין עליבותו הפיזית של בן הישיבה למול דרגתו הרוחנית מחדדים את המסר בדבר כוחה של הרוח היהודית. אם נוסיף לכך את המסר הסמוי הקשור לשינוי שחל באיש הצבא יתברר לנו כי הסיפור כולו עוסק בסוגיה זו מכמה היבטים.

## פרק ה': "אירוסין של מאיר"<sup>37</sup>

מן ההקדשה המצויה בפתיחת הספר, ניתן לראות מה יחסו של ר' דוד זריצקי לבחורי הישיבה, עליהם ולהם כתב את הספר.

לחברי משיבת "חפץ חיים" בראדין  
שעלו בלהבות השמימה,  
קדושי השואה, הפרטיזנים,  
ביערות סיביר, בקרחי ארכנגלסק ואורל...  
שחיו כדי ללמוד וללמוד ולמדו כדי לחיות ולחיות  
בטוהר, בקדושה, בחזון באהבה.

וכזהו תוכן ספר זה, המתאר סצינות מחייהם של בחורי ישיבה. הספר פותח צוהר לעולמם הפנימי, הסבוך מלבטי טוהר, כשהמלחמה נטושה אם להיות טוב או טוב יותר... אחד הפרקים בספר בספר – מתאר פגישה בין מאיר בחור ישיבה לבין בתו של הרב מפוהסט.

### 1. הרקע

מאיר בן משפחה פשוטה אך תמימה בעבודת ד', אביו סנדלר ("אפילו לא סנדלר אומן") ואמו עקרת בית, לומד בישיבה. מקבל הצעה\* ממשגיח הישיבה לנסוע להפגש עם הבת של הרב מפוהסט. קודם הנסיעה, הוא שואל את כל בגדיו החליפה, הכובע, המעיל ואפילו הנעליים, כל חבר מנדב לו בגד אחר, כדי שילך **כראוי**. בעודו נוסע – מעורר הוא תמיהות בינו לבין עצמו על טיבם של הפגישות - "לכאורה כל העניין כולו אינו אלא עניין של שטות. ואם רואים פניו של אדם פעם אחת ואם רואים אותו שלוש פעמים – כבר מכירים אותו? הרי את עצמי אני מכיר שלושים שנה ואף על פי כן..."<sup>38</sup>

### 2. העלילה

העלילה בפרק זה מתארת מפגש בין מאיר- בחור ישיבה, לבין רחל-בתו של הרב. אך גם בה מתחוללים מפגשים מעניינים הן בין הדמויות השותפות לה ותוצאותיה – קרי האירוסין. והן במקום הפגישה המתוארת מתרחשת בבית הרב – בנוכחות הרב והרבנית בחלק הראשון זמן קצר לאחר מכן מופיעה בת הרב אך עדיין אין היא רואה אותה.

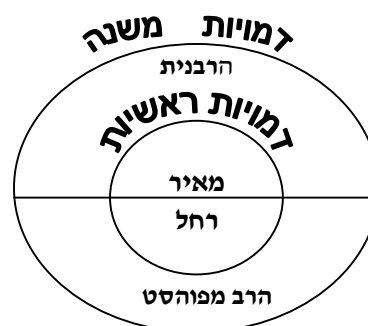
<sup>37</sup> דוד זריצקי, "אירוסין של מאיר", פרק שישי, **למעלה מן השמש**, הוצאה פרטית, [חש"ד] במבוא.

<sup>38</sup> שם, שם, עמ' 119.

”ובלי משים הרים לפתע את עיניו כדי לראות בזו שממתיקה לו את הטה[התה].”<sup>39</sup>  
לאט לאט הוא מתוודע לה, עדיין לא בשיחה ישירה.

לאחר מכן עוזבת הרבנית את החדר והרב מוצא אמתלה לצאת ומותיר אותם תוך שהוא זורק לחלל החדר את המילים ” לשעה קלה בלבד”<sup>40</sup> ואז משתררת דממה מעיקה, לבסוף מתפתחת שיחה קצרה ולאחריה יציאה לגינה, במהלך השהיה בגינה מספר מאיר על חייו, רחל יותר בעמדה של שואלת ומאזינה. כשהם שבים לבית, מאיר הולך לישון בחדר האורחים ואף שהוא עייף עד מאוד הוא פותח ספר מוסר ותוך כדי העיון בו הוא עורך מונולוג עם עצמו ובוחן ושוקל את מעשיו ודבוריו המאזניים – אם היו ראויים אם לאו.

### 3. דמויות



הדמויות גם בקטע זה מייצגות אידיאות. אך הן יותר עגולות כיון שאין מדובר בסיפור קצר אלא בסיפור רחב היקף והסופר יכול לפתח את הדמויות על ידי פיזור רמזים על פני הספר כולו.

דמותו של **מאיר** מיצגת בחור ישיבה, בן תורה אמיתי במלוא מובן המילה, שאין הוא נושא עיניו לכסא רבנות, אלא בשל היכולת שהוא יתן לו לשבת וללמוד בשלווה לכן אין הוא מעונין להיות רב של עיר גדולה – רק רב במקום קטן וצנוע שיוכל להמשיך ללמוד בהתמדה.

תכונותיו הבולטות הן:

יראת שמים – המבט המוסרי שמלווה את כל צעדיו.

צניעות – כל עניין ”שיראנה” והתלבטות סביבו.

אהבת תורה – כל נושא השיחה כמעט נסוב על ענין הלימוד.

<sup>39</sup> שם, שם, עמ' 129.

<sup>40</sup> דוד זריצקי, ” אירוסין של מאיר”, פרק שישי, **למעלה מן השמש**, הוצאה פרטית, [חש"ד] עמ' 135.

ישרות – הוידוי דקה לפני האירוסין בדבר בגדיו השאולים.  
**רחל** מיצגת דמות של בת של רב נבונה, אכפתית, שואלת ומגלה ענין, אך צנועה. דמותה אינה מתוארת בהרחבה גם שיחתה קצרה, כפי הנראה, עיקר מגמת הסופר היתה לתאר את דמותו של בן הישיבה ורחל משמשת יותר כאמצעי עזר לכך. לכן היא שואלת ומגלה ענין ומאיר משיב ומספר...  
**הרב והרבנית** משמשים כדמויות מתווכות. הרב משמש כמתווך פעיל, מתגרה... בוחן... גם כן מייצג דמות סטראוטופית של אב הבוחן את המועמד להיות חתנה של ביתו. הרבנית כצופה מן הצד.

#### 4. מבנה

גם בקטע זה שהוא כאמור אינו נמנה על הז'אנר הקצר מתקיימים אותם מאפיינים במבנה התמאטי כמו ב"סיפורי המפגש" הקודמים, גם בסיפור זה המפגש אינו מפגש בודד, לפניו נפגש מאיר עם אחד מבני העירה ועם "המגיד" ולאחריו מפגש בנוכחות ההורים, אח"כ מפגש עם רחל, ובסוף מפגש עם עצמו (מונולוג). כלומר שני מפגשים ברורים ומפגש נוסף עם עצמו. גם במבנה זה משתמש הסופר בכמה הקבלות ניגודיות. המפגש **בבית** בנוכחות הרב והרבנית הוא מעין מפגש **חיצוני** – שיחה על דא ועל הא + הערות ביניים. המפגש **בחוץ** כבר הרבה יותר אישי **ואינטימי**, והמפגש האחרון ממש מפגש שחושף צוהר לנפשו של מאיר.

בכל המפגשים יש דמויות ביניים. במפגש הראשון – הדמויות הן של הרב והרבנית הם מצד אחד בנוכחותם מאפשרים את השיחה. אך הם בעצמם מעכבים את השיחה האמיתית בין רחל ומאיר. בחוץ כביכול הם שניהם פנויים לשוחח ביחידות, והנה שם צפרדע קולנית מונעת מרחל לשמוע את בן שיחה. נראה כי קיומם של הניגודים הללו הם גם אירוניים וגם ריאליסטיים במובן מסוים, שכן תמיד יתכנו מפריעים ומעכבים אפילו אדם וחוה שהיו ראשוניים בעולם הפריע להם הנחש...

#### 5. מסר

הקטע הנדון, כולו מתואר מזווית הראיה של מאיר, נראה כי אף זו אסטרטגיה משמעותית בה נקט הסופר, שכן המסר הבולט בתאור זה, הוא העדינות ואצילות הנפש הן של הבחור והן של הבחורה והן של המפגש, אין פה נסיון ליפף את עניין ה"שידוך" שכה רבים לעגו אז והיום. אלא להציגו כפי שהוא עם הצדדים המצחיקים קצת. כמו משחק הכאילו הכל כך שקוף שעושה הרב כדי למצוא אמתלה לצאת ולהותיר את הזוג לשעה קלה; "ראו נא ראו, אמר הרב הרבנית חמקה ויצאה, ואני לא הרגשתי בכך כלל... אמא שוב, אינה חשה בטוב, הא?" ועוד לפני שהספיקה הנערה להשיב לו, פנה פנייה מהירה לעבר הדלת וזרק אמרה קצרה לאחוריו: "לשעה קלה

בלבד...<sup>41</sup> הכללים הכמעט נוקשים – "לשעה קלה בלבד", "עכשיו על פי דין צריך לצאת" (למול הספונטניות הקלילה וקלות הדעת של מפגשים אחרים...), ועם היופי האצילי והרציני שיש למפגש כזה, כשהצדדים המשתתפים בו הם בני תורה. לאורך הקטע כולו מכניס הסופר, סוגריים בהם הוא מתאר את הרפלקציה שעושה הבחור לדבוריו (לכל דבוריו) ולאופן שבו הוא בוחן אותם. להלן כמה דוגמאות: "הוא נתן בה מבט תמה (...יש לה חוטם משורבב כלפי מעלה, אומרים שדבר זה סימן הוא לכעסנית, מילא, מה יש לי לחשוש מפניה? אם אשב ואעסוק בתורה, ופרנסתה תהא מצויה, מה מקום יש כאן לכעס?)<sup>42</sup> כמה יפה ערב זה, רחל! (אוהו – יצאת מגדרך, מאיר! אל נא תשכח כי בן תורה הינך, שמור איפוא על עצמך!) - -<sup>43</sup>

תוכן השיחות אף הוא מאלף – הסיפור שמספר מאיר על כך שאביו הסנדלר לא עצבו מימיו, לא הכהו ולא הענישו. פעם אחת כאשר ברח מהחידר והלך לרחוץ בנהר, הרבי סיפר לאביו, ומאיר פחד שהפעם יקבל מלקות. אך לא כך היה אביו הושיבו לידו על הקרקע והראה לו את ידיו המלוכלכות והמוכתמות בכתמי שעווה, הוא קרא לאמו והיא באה ובעיניה דמעות, ואז אמר לבן - למאיר "רוצה אתה לחיות חיי דוחק ומחסור כמוני?... אם כן היה סנדלר! ברח מן השעורים, התבטל וסופך להיות באמת סנדלר..."<sup>44</sup> מאז חל שינוי במאיר והוא כל הזמן היה מתכנן איך לספר לאביו על השגיו והתקדמותו...

השיחה על מהותו של בן מכן, והדיון סביב הישיבה על כסא הרבנות, כל אלה מחזקים את הרושם – של פגישה איכותית, שאכן מכשירה את הקרקע לקראת ארוסין. נראה בכל אופן כי עיקר המסר מועבר דרך הסוגריים שהוזכרו לעיל ודרך הדיאלוג הפנימי שמופיע בקטע האחרון, כל השקלא והטריא הפנימית שמאיר עורך עם עצמו, "קודם שיראנה", "עד שיראנה", "עד שיראנה" ו"איך שיראנה".<sup>45</sup> הבטה חטופה בכל פעם והסקת מסקנה וכך צעד צעד עד "שיראנה", מתוך יראת שמים. האירוניה וההומור שמכניס הסופר גם לתוך הקטע הזה מרככים את הרצינות, והאחריות שמהלכת בין השיטין וכך הקורא מחייך אולי קצת מגחך אך בסיכומו של דבר מעריך... נראה בעיני כי זהו המסר העקרי של מפגש זה. כלומר האיכויות שבאות לידי ביטוי בשיחה ברמתה ובתוכנה. כמו גם הבדיקה הקפדנית שמאיר עורך לעצמו

<sup>41</sup> זריצקי דוד, **למעלה מן השמש**, הוצאה פרטית, [חש"ד] עמ' 132, 135.

<sup>42</sup> זריצקי דוד, "אירוסין של מאיר", פרק שישי, **למעלה מן השמש**, הוצאה פרטית, [חש"ד] עמ' 136.

<sup>43</sup> שם, שם, עמ' 142.

<sup>44</sup> שם, שם, עמ' 139.

<sup>45</sup> שם, שם, עמ' 131-132.



תוך כדי הפגישה על כל מעשה ודיבור שלו וכן לאחריה לפני לכתו לישון. כל אלו מלמדים מה בין פגישה "מקובעת" זו לבין פגישה המכונה "ספונטנית". מסר זה הוא כמובן סמוי אך מתבקש מאליו. בהמשך – בוחן מאיר את כל דבוריו ותוהה אם הכל היה בגדר מותר; הטיול, הדבורים...

"לא נדמה לי שהתנהגתי כהוגן אפשר שבמקצת במקצת דברתי יותר מידי, אולם כך הוא דרכו של עולם, כלום אפשר שאשב ואשתוק כגולם? הרי אין היא בן ישיבה שאשב ואדבר איתה בחידושי תורה, נו טוב... אקרא עוד קצת..."<sup>46</sup>

ושוב הוא שב ללמוד מוסר... ואז חוזר להרהוריו... "אפילו ערב זה – כלום מחשבות זרות היו לי חס וחלילה? רבון העולמים! הרי אתה יודע שכל מה שעשיתי לא נתכוונתי אלא לכבודה של תורה שלא אבייש ספסל ועמוד שעליהם אני לומד..."

האפיזודה האחרונה – שמתקשרת למסר הנ"ל מובאת מתארת את הדקות האחרונות לפני הארוסין. השולחן ערוך והכל מוכן ומאיר פוסע עצבני בחדר, התנהגותו מפחידה את רחל ואת הוריה, מה מציק לחתן בשעה זו?! לבסוף אוזר הוא אומץ ופונה לרב (אביה של רחל) ומתוודה באוזניו שהחליפה לא שלו, היא והמגבעת לא שלו היא, גם הנעליים וכו' "כדי שלא אהיה כגונב דעתו".<sup>47</sup>

והרב מחייך בהקלה, כן בגלל זה הפחדת אותנו כל כך מיד הבנתי שאין אלה שלך כל כך הקפדת עליהם... "כבר אני הולך לספר את העניין כולו לרחל..."<sup>48</sup> שוב אותו מבט של מוסרניק רגע לפני השמחה (אולי היא תתבטל בשל הוידוי?) אבל מוכרח הוא להודות באמת ויהי מה... שוב הדגשת יישרתו של בן ישיבה כמו בסיפור הקודם "בעור חמץ" אלא שבכל סיפור נדונה אותה ישרות מהיבט שונה ובסיטואציה אחרת.

---

<sup>46</sup> דוד זריצקי, "אירוסין של מאיר", פרק שישי, למעלה מן השמש, הוצאה פרטית, [חש"ד] עמ' 143.

<sup>47</sup> שם, שם, עמ' 145.

<sup>48</sup> שם, שם, שם.

## פרק ו': אלמנטים זהים ושונים ב"סיפורי המפגש"<sup>49</sup>

### 1. מאפייני המפגש ומסריו

בכל הסיפורים שהובאו לעיל נראו מאפיינים משותפים בולטים להלן כמה מהם: למרות שהסיפור מכוון לקראת מפגש מרכזי אחד בכל סיפור כזה מתרחשים כמה מפגשים אחרים, אמנם נלווים לו, אך מאירים אותו מזוויות שונות ובסופם של כל הסיפורים מתרחש מפגש מרומז של אחד הדמויות המרכזיות עם עצמו, מפגש זה מתקשר תמיד למסר חינוכי שמבקש הסופר להעביר לקורא.

ב"פגישה" – המפגש בין שני הניצולים מתקיים בו זמנית בין העבר להווה, לאחריו מפגש אמיתי עם העבר בחדר הפרטי, בסיום המפגש יש מפגש מרומז של המספר עם עצמו מן הודאה פנימית, שגם הוא הבריא, השפוי, נושא עמו כצל את זכרון השואה, וגם הוא יכול באחת לחזור לשם ולחיות הכל מחדש.

ב"מי אתה אדוני" – המפגש כפול פעם בבית המספר ופעם במשרדו של איש העסקים. בפעם הראשונה המפגש אקראי, בשניה מתוכנן. בראשון הוא הופך למפגש חמים ונעים באחרון הוא מפגש מנוכר וזר. האנלוגיה הניגודית בין שני המפגשים יוצרת משמעויות מנוגדות וקוגנטיביות רבות.

בבעור חמץ – המפגש המרכזי מתקיים בין בחור הישיבה לאיש הצבא אך קודמים לו מפגשיו עם האיכרה ופרתה – המפגשים הראשונים התפלים אמנם מאירים את מצבו העגום, את ערכו של בחור ישיבה בשלהי מלחמת העולם השנייה בחבל אוזבקיסטאן. המפגש השני שמתחיל באלימות ממש הופך למפגש חמים כמעט עם אח רחב לב, פתאום בחור הישיבה מקבל הערכה "אני מקבץ הנדבות לא אתה" ודווקא מהאיש שמייצג סמכותיות וכח במדינה סובייטית גם למפגש זה משמעויות קוגנטיביות ודידקטיות רבות. במרומז נפגש איש הצבא עם יהדותו.

ב"אירוסין של מאיר" – מתואר מפגש מרכזי חצוי בחלקו הראשון מתרחש בבית בנוכחותם של הרב והרבנית בחלקו השני, מתנהל הוא בחוץ במרחב בתיווכה האירוני של הצפרדע, גם בסיפור זה שני חלקי המפגשים מאירים זה את זה ומתקשרים למסר של הסיפור. וגם בסיפור זה קיים מפגש בסוף, של מאיר עם עצמו, הוא בוחן במחדש את כל התנהגותו במפגש.

### 2. תכנון ואקראיות במפגשים ומשמעותם

בכל המפגשים כולם קיימים אלמנטים אקראיים או מכוונים באמצעותם נוצרים מסרים על פי רוב סמויים.

ב"פגישה" – הפגישה הראשונה – בהווה מקרית. אך המפגש בחדר הפרטי היה מתוכנן ע"י מר רוסצקי שמספר כי הוא נוהג לעשות כן מעת לעת. עבור המספר גם המפגש

<sup>49</sup> זריצקי דוד, "אירוסין של מאיר", פרק שישי, למעלה מן השמש, הוצאה פרטית, [חש"ד] עמ' 135.

השני אקראי, מפחיד ומעלה חשש שמא אינו שפוי (מר רוסצקי) האקראיות שמלווה את מפגשיו של המספר מולידה את גורם ההפתעה, הוא מופתע לגלות את דמותו החדשה של רוסצקי... הוא מופתע לא פחות לגלות את עצמו חוזר לימים של אז ונוהג בדיוק כמר רוסצקי. התכנון אצל מר רוסצקי מלמד עד כמה הוא מודע למצבו – לזכרון ההולך אתו והמצר את צעדיו (סגירותו מפני העולם) הוא נראה לא כל כך שפוי אך מודע ומתוכנן, אין אצלו הפתעות כמו למספר...

ב"מי אתה אדוני?" המפגש הראשון אקראי ויוצר קירבה וחמימות – דבר לא כל כך מקובל במפגש אקראי בין זרים, נוצרת קרבה ממשית ואפילו הזמנה לביקור גומלין. המפגש השני שהיה מתוכנן על ידי המספר אך (אקראי עבור איש העסקים) הופך להיות זר ומנוכר. (למרות המפגש הראשון) רק הכלב זוכר את המספר ומקבל אותו בכרכורי שמחה, המפגש השני מסתיים בניכור, ובאי יכולת לתקן אפילו ברגע שכבר משהו "זז" בזכרונו של איש העסקים. גם כאן יש מסר שמלווה את האקראיות והתכנון לא כל מפגש אקראי בין זרים – צריך להיות באוירה מנוכרת אפשר גם אחרת אם רק רוצים... ולא כל מפגש עם מכרים הוא חמים ונעים אפשר גם אחרת אם לא כל כך רוצים...

ב"ביעור חמץ" – המפגש עם האיכרה ופרתה אקראי. גם המפגש עם איש הצבא אקראי. האקראיות והעראיות של בחור הישיבה בחבל אוזבקיסטאן, מאפיינים את מר גורלו וסבלותיו. אבל דווקא המפגש האקראי והאלים, מוליד רגשות חמים וקרובים, מתוך הזכרון שאולי צץ במוחו של איש הצבא מן המצווה – ביעור חמץ... האקראיות בסיפור זה בלי שום אלמנט מתוכנן מחזקת את המסר כי בכל יהודי קיים ניצוץ ואי אפשר לדעת איזה מפגש אקראי ילדה אותו לכלל להבה חמימה ומאירה...

ב"אירוסין של מאיר" במפגש עם רחל הכל מתוכנן אך מוצג מלכתחילה כאקראי, מאיר בא באמתלה לאסוף כסף לישיבה ועל כן מגיע לכאורה לבית הרב. נוכחותה של רחל בפגישתו עם הוריה נראית כאקראית היא מגישה את התה וממתיקה אותו, אך גם זה מתוכנן. יציאתה של הרבנית מהחדר ובעקבותיה יציאתו של הרב נראית כאקראית אך גם היא מתוכננת ביציאתו הוא הרי אמר "לשעה קלה בלבד". היציאה לגינה אף היא מתוכננת "ועכשיו - עלה בו הרהור - עכשיו צריכים 'על פי דין' קצת לצאת..."<sup>50</sup> והמיטה המוצעת בחדר האורחים מוכנה עוד מראש עבור מאיר. כל האלמנטים הנ"ל מדגישים את התכנון מול האקראיות המתחזה; כאילו אומר הסופר אלו הם כללי המשחק ויש לשחק אותם עד תום כי זהו הנוהג, אם הוא נחוץ או מגוחך תחליט אתה הקורא בעצמך אך אל תסיק מסקנות חפוזות ראה מה איכותי המפגש הזה למרות הכל...

---

<sup>50</sup> שם, שם עמ' 136.

## **פרק ז': דמויות מייצגות אידיאות או סטריאוטיפים**

בשלושה מתוך ארבעת הסיפורים הנ"ל ("פגישה", "בעור חמץ", וב"ארוסין של מאיר"). הדמויות מייצגות אידיאות באופן ברור ולעיתים אף מוצהר אידיאות והשקפות חיים. (בסיפור "מי אתה אדוני?" הדמויות מייצגות גישות שונות בנושא נתינה ובמרומו יש התייחסות להשקפת חיים.) לפעמים הדמויות הן גם סטריאוטיפיות אך לא במובן המקובל של המילה, כיוון שתמיד מוצא הסופר איזו זווית שונה המאירה את הסטריאוטיפ באור חדש, הוא מביא אותו כדי לומר זו הדמות, וזה הסטריאוטיפ שלה, אך ראה נא גם את הצד השני למשל:

בסיפור ה"פגישה" רוסצקי ואשתו מייצגים את דמותם של ניצולי שואה שנותרו פגועים במקצת (אין להם ילדים, מר רוסצקי סוגר עצמו מן העולם הכל עושה מן הבית, אשתו לעומתו מחצינה את הכאב, היא פועלת בארגוני חסד גדולים, היא מחוץ לבית) המספר מייצג את ניצולי השואה שלכאורה שבו לחיות חיים נורמלים מלאים ותקינים, המפגש בחדר הפרטי משנה את הגישה של המספר ושל הקורא כאחד החוויה הלא נורמטיבית שהוא עובר שם והזהות המוחלטת שלו עם הנהגתו של מר רוסצקי למרות שהוא מייצג את השפוי ומר רוסצקי את ההפך מלמדת עד כמה מהלכים ניצולי השואה על חבל דק, כשכל מפגש שמזכיר או מרמז על העבר, יכול להפוך את הקערה על פיה ומותיר אותם תוהים עם עצמם אם אמנם שייך בכלל לשוב לחיים נורמטיביים כשאתה באת משם...

ב"מי אתה אדוני?" הדמויות גם כן מייצגות אידיאות. איש העסקים מיוצג ממש באופן סטריאוטיפי מולו המארח דמות לא שגרתית אך חביבה וחברתית עם נכונות לתת מעבר למקובל, הסטריאוטיפ נשבר במפגש בין שניהם, המפגש הופך לחמים ונעים נוצרת קירבה, מה ששבר את הסטריאוטיפ הייתה נכונותו של המארח לתת מעבר למקובל, הוא מזמין אדם זר עם כלבו לביתו מפני הגשם שירד עליהם, הוא מביא כבוד לכלב ולאדון וכו'. אבל הסטריאוטיפ של איש עסקים טרוד שאין לו זמן לילדיו ושמקנא בשלווה שמאפיינת את ביתו של מארחו, שב ובאופן דומננטי ביותר במפגש השני, כן אין לו זמן הוא ימסור את הענין לטיפול על ידי פקידתו, הוא לא מזהה את האיש שלפניו, גורל היתומים שהוא מבקש להתרים עבורם אינו בדיוק נוגע לליבו בקיצור, הזרות והניכור של המפגש השני והם תוצר ברור של אי רצון לתת, המפגש השני מהווה איפוא היפוך מוחלט של המפגש הראשון. דמותו של המארח והאורח מנוגדות והפוכות ואף מתהפכות בתפקידים. המארח במפגש א' הופך לאורח במפגש ב', והאורח במפגש א' הופך למארח(בעל כורחו) במפגש ב'.

**ב"בעור חמץ"** - דמותו של בחור הישיבה גם אידיאית וגם סטריאוטיפית אידיאית בינו לבין עצמו. סטריאוטיפית ביחס לתפיסת הסביבה אותו כחסר ערך, בטלן, פריזיט, ערמומי, רמאי (כך רואה בו איש הצבא בתחילה).

איש הצבא גם כן מיצג אידיאה וגם סטריאוטיפ יש לו בית, חצר יש לו סמכות ויכולת. אלים ושיכור. השבירה מתרחשת בנפשו של איש הצבא כשהוא שומע את שם המצווה ביעור חמץ, בשלב זה הוא מתחיל להיות אנושי ורגיש ואפילו רחב לב... בפרק "אירוסין של מאיר" מייצגות הדמויות אידיאת חיים של בני תורה וגם תפיסה סטריאוטיפית של בחור ישיבה ושל בחירת בת זוג, הדמויות סטריאוטיפיות, אך האידיאות שהן מייצגות מתגלות כאיכותיות, הסופר מרמז עליהם ומסב את תוכן השיחה לדון בהם עצמם. אם כי אלה דמויות עגולות יותר מכיון שמדובר ביצירה בעלת היקף רחב יותר. יצירות קטנות בהיקפן מטבען יש בהן פחות פיתוח של דמויות.

## פרק ח': אחדות ושוני בלשון ובסגנון של "סיפורי המפגש"

### 1. לשון

לשונו של ר' דוד זריצקי בסיפורים אלו כמו בשאר סיפוריו מתאפיינת בפיגורטיביות רבה ומגוונת. הדמויים עזים ואירוניים. הסגנון: למדני, חקרני ולירי. שמוש רחב נעשה במאפיינים מטונימיים בהאנשות ובהנפשות, יש השלכה ברורה של תחושות רגשות ומסרים על הסובב בין אם חי, צומח או דומם. ואף על פי כן בכל סיפור ניתן הדגש על אלמנט אחר למשל בפגישה בולטים המאפיינים המטונימיים באמצעותם מתאר הוא הן את מר רוסצקי והן את אשתו, ביתם, דלתם אפילו הלכה שעליה, הריהוט, החפצים בבית על הכל מושלכים תחושות ורגשות, ואין הקורא יכול שלא להתרשם מהעוצמה של התאורים הללו, שיותר מי שבאו לתאר את עצמם מתארים הם את בעליהם על תכונותיהם וסבלותם.

להלן פרוט האמצעים הלשוניים בסיפורים השונים.

### 2. מאפיינים מטונימיים<sup>51</sup>

בסיפור הפגישה קיימים מאפיינים מטונימיים רבים חלקם מרמזים על דמותו של מר רוסצקי בעבר וחלקם על דמות בהווה.

האפיון המטונומי	רומז לתאור מהעבר	רומז לתאור בהווה
"דלת ענקית סגורה" <sup>53</sup>		מרמזת על סגירותו של רוסצקי "אני עושה הכל דרך הטלפון, הטלפרינטר, הרשמקול וכו'". <sup>52</sup>
"הכל היה חדש גם הלכה על הדלת" <sup>56</sup>	{גם גופו התחדש} "לא נשאר עליו חוט של בשר בכל גופו הגבוה." <sup>55</sup>	מרמז על השוני הפיזי המדהים שחל ברוסצקי ואולי גם על חייו החדשים... "אחריו רץ במדרגות אדם שלא ראיתו מימי {בתאור זה הוא מתאר את

<sup>51</sup> אפיון מטונימי – הוא אפיון דמות על ידי מה שסמוך אליה או שייך לה כגון סביבתה, חפציה וכיוצ"ב.

<sup>52</sup> דוד זריצקי, הפגישה, קולמוס, הוצאת מכון בית יעקב למורות, ירושלים, [חש"ד] עמ' 119.

<sup>53</sup> שם, שם, עמ' 117.

<sup>54</sup> שם, שם, עמ' 118.

רוסצקי.} <sup>54</sup>		
"מסתכל ואינו מסתכל ביי" <sup>57</sup>	"תקע בי עניים בוהות." <sup>58</sup> "מסתכל בעיניים מלאות אימה סביבו" <sup>59</sup>	"החווילה נראתה כפוכרת ידים ומפלבלת לעבר הוילות הסמוכות בעיניים טרטות." <sup>60</sup>
הססנות גם בהתייפחות {אפילו} בהווה. "ההתייפחות לא נשמעה כדבעי אלא יצאה מקוטעת כאילו היה מגהק..." <sup>61</sup>	מרמז על ההססנות והפחד שליוו אותו. "תמיד היה מגשש בשתי ידיו כאילו היה מהלך בחושך". "מפחד היה ללכת על המדרכה" "ידיו נפלו נשארו תלויות לו משני צדדיו" <sup>62</sup>	"חווילה קטנה שעמדה כמהססת" <sup>63</sup>
	"ארשת חולנית על פניו" "חיוכו היה אנמי" <sup>64</sup>	"חיצוניותה לא הראתה שום יופי" <sup>65</sup>
מרמז על מנגנון הפיצוי של אשתו של רוסצקי, כדבריו: "אשתי אוהבת דברים ענקיים." <sup>66</sup>		"שטיח ענקי", "מדרגות רחבות", "נברשת ענקית שהשרתה עלי אימה בגודלה" "המיץ הוגש בכוסות ענקיות", "קופסת סיגרים גדולה." <sup>67</sup>

<sup>55</sup> דוד זריצקי, הפגישה, קולמוס, הוצאת מכון בית יעקב למורות, ירושלים, [חש"ד] עמ' 117.

<sup>56</sup> שם, שם, שם.

<sup>57</sup> שם, שם, 119.

<sup>58</sup> שם, שם, עמ' 117.

<sup>59</sup> שם, שם, שם.

<sup>60</sup> שם, שם, שם.

<sup>61</sup> שם, שם, 118.

<sup>62</sup> שם, שם, שם.

<sup>63</sup> שם, שם עמ' 117.

<sup>64</sup> שם, שם, עמ' 122.

<sup>65</sup> שם, שם, עמ' 118.

<sup>66</sup> שם, שם, עמ' 119.

<sup>67</sup> שם, שם, עמ' 121.

בחדר הפרטי – כל הזכרונות והאימים כאילו קמו לתחיה, והיה זה ממש חיבוק של מוות.	מרמז על העבר האפל המאיים בעצם העלאתו לזכרון	”היא (הנברשת) נראתה כתמנון ענק העשוי לשלוח את ידיו הארוכות ולחבק אותך חיבוק מוות”
--	---	---

(ראה להלן באופן יחסי לקיומם בסיפורים האחרים)

השמוש הרב במאפיינים מטונימיים ובפרט באשר לדמותו של מר רוסצקי מלמד כמה דברים :

א. האנלוגיה הניגודית הכמעט כפייתית שעורך המספר במחשבתו מרגע שהוא עומד ליד דלת ביתו של רוסצקי בין דמותו בעבר לדמותו בהווה. מתמצה בצורה עזה בתאורים המטונימיים שהוא משליך על דירתו וחפציו של רוסצקי.

ב. אפשר שראיית הדירה והחפצים כחלק בלתי נפרד מדמותו של רוסצקי מבטא ביתר שאת את המשתמע מהסיפור כי מה שהיה שם מטביע את חותמו על האנשים על מראם התנהגותם ואפילו חפציהם. כאילו יש לשואה צל שמלווה את האדם ואת כל אשר לו עד סוף ימיו.

ג. במאפיינים המטונימיים מביא המספר את הקורא להיכרות עם מנגנוני הפיצוי השונים של רוסצקי ואשתו.

הוא – הסגירות שלו.

והיא – הצורך בדברים גדולים, חפצים גדולים, פעילות בארגונים גדולים.

הוא – מתעסק עם מכשירים: רשמקול, טלפרינטר, טלפון.

והיא – עיקר עיסוקה עם בני האדם ארגונים, פעולות חסד, דאגה לילדים יתומים.

כל אלו כולל גם העושר, הגודל והכמויות מנסים לפצות על החסר של ילדים ועל הצלקת הנוראה ששניהם סחבו עמם כניצולי שואה.

הוא-חיוכו אנמי ועל פניו ארשת חולנית.

היא-יש לה מיחושים ברגליים, עצבים או שגרון.

גם המספר אומר כי מאז {השואה} קיבתו אינה בסדר.

כלומר שלושתם נותרו פגועים במשהו גם פיזית.

מאפיינים מטונימיים קיימים גם בסיפור **מי אתה אדוני** להלן כמה דוגמאות :

”התריסים המוגפים שרעדו מקור בלאו הכי...”<sup>68</sup>

וכן בסיפור **בעור חמץ** :

”הצעקה באה מתחת לכובע צבאי.”<sup>69</sup>

<sup>68</sup> זריצקי דוד, מי אתה אדוני? **קולמוס**, מכון בית יעקב למורות, ירושלים, [חש"ד] עמ' 113.

<sup>69</sup> זריצקי דוד, בעור חמץ, **האש המתלקחת**, הוצאת עלה, ירושלים, תשמ"ד, עמ' קפ"ו.



"מגפיו הנוצצות הביטו בי בחוצפה."<sup>70</sup>

"הלבנה היתה ישנה יחד איתי... וקורצת לי בעיניה הממיות."<sup>71</sup>

וכן במפגש בלמעלה מן השמש :

"הפאה הנוכרית על ראשה של הרבנית הרטיטה קימעא, בזקנו המסורק והמאפיר של

הרב חלף חיוך זוהר."<sup>72</sup>

"עיניו התחייכו בחיוך תודה אל המפה המצויצת."<sup>73</sup>

"פתחה צפרדע מחוצפת בקרקור קולני."<sup>74</sup>

### 3. לשון פיגורטיבית

דמויים עזים הנפשות והאנשות רבות מתוארים בכל הסיפורים. להלן כמה דוגמאות :

הסיפור	האנשות	דמויים ובטויים עזים
הפגישה	"קולו הצרוד של הפעמון" "חווילה קטנה שעמדה כמהססת."	"רגליו השפופות כקסמים דקיקים... "הדמעות נגרו מעיניו כאילו נשפכו מן העין." <sup>75</sup> "מוזלמן נוסף השאיר את ניצוצו האחרון על המדרכה." <sup>76</sup>
הפגישה	"היא [החווילה] נראתה כפוכרת ידיים ומפלבבת לעבר החווילות הסמוכות בעיניים טרוטות." <sup>78</sup> "צעדיו שנבלעו בשטיח לא היו מסוגלים לספר לי מאומה." <sup>79</sup>	"ההתייפחות לא נשמעה כדבעי... כאילו היה מגהק". "השלד של אז התלבש בבשר" "הנברשת הענקית שאימה עלי בגודלה היא נראתה כתמנון ענק... ולחבק אותך חיבוק מות". "היא רצתה שכל הבית יהיה חלון גדול" <sup>77</sup>

<sup>70</sup> שם, שם, שם.

<sup>71</sup> שם, שם, עמ' קפ"ה.

<sup>72</sup> זריצקי דוד, "אירוסיין של מאיר", פרק שישי, למעלה מן השמש, [חש"ד] עמ' 128.

<sup>73</sup> שם, שם, עמ' 135.

<sup>74</sup> שם, שם, עמ' 140.

<sup>75</sup> זריצקי דוד, הפגישה, קולמוס, מכון בית יעקב למורות, ירושלים, [חש"ד] עמ' 117.

<sup>76</sup> שם, שם, שם.

<p>"קומץ של כאב ההולך ונחלש וקומץ קטן של זכרון ההולך ונחלש"</p>		
<p>"הגשם לא הפסיק לזרזף" "בחשיכה שבין פנס לפנס"<sup>80</sup></p>	<p>"בתריסים המוגפים שרעדו מקור גם בלאו הכי"<sup>81</sup></p>	<p><b>מי אתה אדוני</b></p>
<p>"חמץ לא היה לי ולא לעכברים..."<sup>82</sup> "ומפזרת לבנוניות חיוורת." "נשמעה נעירת חמור שהתילל לרגל תמיהה חמורית כלשהי."<sup>83</sup> "הקיבה משלה בכיפה"<sup>84</sup> "ירקתי פה מלא רעב לתוך טל הלילה"<sup>85</sup> "צעדתי בעקבות חוש עיוור"<sup>86</sup> "והדממה מלאת קסם נוגה" "נעירה של חמור התרווחה ביננו"<sup>87</sup></p>	<p>"מכניסת האורחים" {ביחס לפרה}<sup>88</sup> "הלבנה היתה ישנה יחד איתי... קורצת בעיניה המימיות"<sup>89</sup> "הבתים אפילו לא הביטו אחרי."<sup>90</sup> "לטיפתו [של הלילה] היתה כשל וילון קליל המתנפנף ברוח, הכוכבים תמיד עומדים ליפול"<sup>91</sup> "הצעקה באה מתחת לכובע צבאי... מגפיו הנוצצות הביטו בי בחוצפה"<sup>92</sup></p>	<p><b>בעור חמץ</b></p>

<sup>77</sup> שם, שם, עמ' 119 .

<sup>78</sup> שם, שם, עמ' 118.

<sup>79</sup> שם, שם, שם.

<sup>80</sup> שם "מי אתה אדוני? " עמ' 113.

<sup>81</sup> שם, שם, שם.

<sup>82</sup> זריצקי דוד, בעור חמץ, **האש המתלקחת**, הוצאת עלה, ירושלים, תשמ"ד, עמ קפ"ב.

<sup>83</sup> זריצקי דוד, בעור חמץ, **האש המתלקחת**, הוצאת עלה, ירושלים, תשמ"ד, עמ' קפ"ה.

<sup>84</sup> שם, שם, שם.

<sup>85</sup> שם, שם, שם.

<sup>86</sup> שם, שם, שם.

<sup>87</sup> שם, שם, עמ' קפ"ח.

<sup>88</sup> שם, שם, עמ'

<sup>89</sup> שם, שם, עמ' קפ"ה.

<sup>90</sup> שם, שם, שם.

<sup>91</sup> שם, שם, שם.

<p>”...בבנין עץ גדול וישן שמארבע פאותיו בלטו קורות עבותות מעלות ירוקה מטחב ומזוקן. שיחים אחדים... עמדו מוכי עלפון עששים ומכוסים אבק.”<sup>93</sup></p> <p>”...כובש ראשו בעשבים המטוללים.”<sup>94</sup></p>	<p>”הפאה הנכרית על ראשה של הרבנית הרטיטה קימעה, בזקנו המסורק והמאפיר של הרב חלף חיוך זוהר.”<sup>95</sup></p> <p>עיניו התחילו בחיוך תודה אל המפה המצויצת.”<sup>96</sup></p> <p>פתחה צפרדע מחוצפת בקרקור קולני.”<sup>97</sup></p>	<p><b>הפגישה – מתוך למעלה מן השמש</b></p>
--	---	---

#### 4. סגנון למדני וחקרני

סיפוריו של דוד זריצקי תדיר למדנים הם, הגדרה קולעת זו לסיפוריו של ר' דוד זריצקי העניק יצחק טננבוים (ראה פרק א' עמ' 11 התייחסות מפורטת להגדרה זו) ואכן מי שמעין בסיפוריו, נדרש בשל סגנונם לשוב ולשאול את עצמו למה התכוון בענין זה, ומדוע התבטא כך וכיוצא באלו, שאלות המכריחות את הקורא ללמוד את הסיפור ולא רק לקוראו. אי אפשר להנות מהם מגורמים כמו מתרו ועלילה מורכבת, גם אם אלמנטים אלו קיימים ברקע אין להם קיום בפני עצמם מי שלא מעמיק להבין את מסריו מפסיד מחווית ההנאה, שכן סגנון הסיפור נועד ממש ללמד משהו חדש על הסטואציה המתוארת גישה חדשה זוית מאירה או מחשיכה, אלו באו לידי ביטוי גם בסיפורים שהובאו בזה.

בסיפור הפגישה – ”החקירה” מתעסקת בנסיון להאיר את דרכי ההתמודדות של ניצולי השואה עם חייהם החדשים ו”הלמדנות” נסובה על המסקנה שהשואה מלווה את כל הניצולים גם את בסיפור מי אתה אדוני החקירה מתעסקת בהשלכות של נכונות לנתינה ואין נכונות לתת במפגשים בין בני אדם, אפילו הם שונים אפילו הם זרים ואפילו אם הם מכירים. ”הלמדנות” מתבטאת בהכרת הטוב שקימת אצל הכלב ולא אצל אדוניו, ובכל המשתמע מכך.

<sup>92</sup> שם, שם, עמ' קפ"ו.

<sup>93</sup> זריצקי דוד” ארוסין של מאיר”, פרק שישי, למעלה מן השמש, עמ' 125.

<sup>94</sup> שם, שם, עמ' 138.

<sup>95</sup> שם, שם, עמ' 128.

<sup>79</sup> שם, שם, עמ' 135.

<sup>80</sup> שם, שם, עמ' 140.

"בעור חמץ" – "החקירה" מתעסקת בדמותו של בן ישיבה כשהיא בשפל המדרגה הפיזית, ו"הלמדנות" מאירה את כוחות הנפש של בחור הישיבה השומר על צלם אלוקים גם במצב עלוב של בחור מזי רעב, מלוכלך, ומכונס. הלמדנות עוסקת במרומז ב"ניצוץ היהודי שקיים גם באיש צבא קומניסט, שיכור ואלים ובכוחה של מצווה להאיר אותו ניצוץ עד כדי גרימה למטמורפוזה בנפשו של איש הצבא והפיכתו לאח נלבב ורחם לב.

ב"אירוסין של מאיר" המתוארת בלמעלה מן השמש "החקירה" נעשית באירוניה בפגישה בין בחור ישיבה לבחורה אך היא חושפת רבדים עמוקים בנפשו ובנפשה, ובאכויות שקימות גם במפגש "מקובע" מעין זה. "הלמדנות" מאירה את דמותו של בחור ישיבה מוסרניק הבודק את כל דבוריו והנהגותיו בזכוכית מגדלת של יראת שמים.

#### 4. אלמנטים סמבולים ומשמעותם

בכל סיפור יש כמה אלמנטים סמבולים. אמנם הסימבוליקה<sup>98</sup> היא אחד ממאפייני הסיפור הראליסטי הקצר ואינה אופיינית רק לסיפורים הנ"ל, אך נראה כי השמוש בסמל בסיפורים שלפנינו משרת אף הוא את המסרים הסמויים.

ב"פגישה" – האור הוא סמל כשהאור שוטף את החדר הפרטי האור הוא אמבולנטטי מצד אחד הוא מבלבל, ומצד שני הוא מחזיר למציאות הוא גם מבייש אבל הוא גם מאיר פן חדש בנפשו של המספר. גם המצב הפיזי של שלושת הניצולים שנתרו "פגועים" במשהו מסמל את פגיעותם הנפשית מהשואה. המספר – אומר שקיבתו מאז לא בסדר. רוסצקי מספר שאשתו הלכה כי יש לה כאבים, עצבים, שגרון. המספר מתאר את דמותו של רוסצקי כמי שארשת חולנית פרושה על פניו.

ב"מי אתה אדוני" – יש כמה אלמנטים סמבוליים. הגשם – השוטף מסמל מתת רב כמות היורד מלמעלה ומפרה את האדמה דווקא בליל כזה מארח האיש בביתו אדם זר עם כלבו ומעניק להם מעל ומעבר... הגשם והמתת הרב יוצרים סיטואציה של קירבה. הכלב – מצד אחד מיצג חיה נאמנה ומצד שני נבחן וטרדן. מצד שלישי כשכלב מתנהג באופן אנושי יותר מבעליו זהו דבר שלילי ומשפיל. הכלב בסיפור מגלם גם נבחנות, גם נאמנות, וגם מעניק בהנהגתו הזאת תווית משפילה על אדוניו.

ב"בעור חמץ" – הלבנה – הירח משמש בסמבול, הירח מסמל את עם ישראל מתמעט וגדל גם איש הצבא העומד לצידו התמעט עד כדי שכחת זהותו (נעלם לגמרי) אך מתוך האין פתאום עולה היש, הוא נזכר ונהפך לאח לבבי ורחב לב...

<sup>98</sup>ראה: אבן יוסף, מילון מונחי הסיפורת, הוצאת אקדמון, ירושלים, תשנ"ב, עמ' 136-137.

**ב"אירוסין של מאיר"** – הצפרדע גם סמבולית – היא קולנית והיא אנטייתזה לשתיקה שמאפיינת את ביתו של הרב ואת השתיקות שנופלות ביניהם ואת שתיקתו של בן הישיבה שכולם מכריזים על עצמם זולתו הוא. כל האלמנטים הסמבוליים בסיפור מחדדים את המסרים שכבר הרחבנו עליהם את הדיבור.

### **5. ז'אנר ותת ז'אנר בסיפורי המפגש**

הז'אנר אלו מתייחסים סיפוריו של ר' דוד זריצקי הוא הז'אנר הריאליסטי – המימטי זה שמחקה את המציאות בצורה מדוקדקת ומפורטת.

מאפייניו של ז'אנר זה ואלו הם:<sup>99</sup>

א. עקרון מודע לחקות את המציאות

ב. נאמנות לעבודות והצגה מפורטת של תופעות

ג. פרוט תאורי של מקום, ומימד של זמן

ד. לשון שאינה ספרותית ופיוטית ייתר על המידה

ה. מתן הסברים פסיכולוגיים לתופעות המתרחשות בנפשו של האדם כשהם מנומקים היטב. קרונות אלו מיושמים בכל סיפוריו של ר' דוד זריצקי אחד לאחד, למרות שלשוננו היא ספרותית ומטפורית הוא מייטיב לעגן את דמויותיו ומניעיהם במציאות המוכרת. בסיפורים הקצרים שהוזכרו בעבודה זו קיימים המאפיינים הנ"ל ובנוסף להם גם מאפייני הסיפור הקצר.<sup>100</sup>

א. בולטות של אחד המרכיבים כגון דמות עלילה או רקע תוך דחיקה של שאר המרכיבים ממעמדם.

ב. בדרך כלל נוקט הסיפור הקצר בקו התרחשות ישיר בהיר וחד כיווני, אשר נשבר לעיתים בנקודת מפנה – פואנטה.

ג. המספר בד"כ נמנע מלהתערב ולהרצות את דעותיו בדרך כלל הוא נוטה להשתמש בדרך רומזנית כדי לפרש את דמויותיו מניעיהן או מסריו. עתה נדגים את המאפיינים הנ"ל.

א. כל הסיפורים שהוזכרו בעבודה זו מתרחשים במציאות מוכרת והגיונית אפילו האפיזודה האחת החריגה (השהיה בחדר הפרטי של מר רוסצקי שיש בה מן החוויה הסוריאליסטית עדין מנומקת במניעים הגיונים וסבירים).

---

<sup>99</sup> אוכמני עזריאל, **תכנים וצורות לקסיקון מונחים ספרותיים**, מהדורה מחודשת, ספרית פועלים, הוצאת הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, תל אביב, 1992 עמ' 88-91. וכן ראה גם אבן יוסף, **מילון מונחי הסיפורת**, הוצאת אקדמון, ירושלים, תשנ"ב, עמ' 15-14.

<sup>100</sup> אבן יוסף, **מילון מונחי הסיפורת**, הוצאת אקדמון, ירושלים, תשנ"ב, עמ' 3.

ב. העובדות המתוארות ביחס לתקופה נאמנות - כן ביחס לשואה וכן ביחס לאוזובקיסטאן וכן בתאור הפגישה של בחור הישיבה כל אחד מהסיפורים הללו מתאר מציאות כפי שהיתה בצורה נאמנה הגם אם העלילה לא התרחשה בה מעולם.

ג. תאורי המקום והזמן בפגישה, במי אתה אדוני, בארוסין של מאיר, בביעור חמץ, בטעות, ושותפות של אמת ריאליסטים לחלוטין. הבתים, הרחובות, תחומי העיסוק של הדמויות בכל סיפור מותאמים לתקופה המתארת.

ד. לשון – נקודה זו הוזכרה כבר בראשית העבודה לשונו של דוד זריצקי אינה שפה של יום יום היא בהחלט ספרותית, עשירה בדמויים ומטפורית, בהאנשות והנפשות גם הסגנון שלו שמרבה להציג דיאלוגים פנימיים דוגמת זה שבבעור חמץ של בן הישיבה עם עצמו, או של מאיר בזמן הפגישה או של ר' אלטר בשותפות של אמת, מאפיינים יותר את הכתיבה הלירית, ולכן סיפוריו של ר' דוד זריצקי משתייכים לסינתזה מסויימת שבין הסיפור הדרמטי ללירי.

ה. באשר להסבר תהליכים פסיכולוגיים בנפש האדם ר' דוד זריצקי מרבה לעשותם אם כי בדרך מרומזת או בשמוש מתוחכם כמו זה שעשה במי אתה אדוני במאפיינים המיטונומיים. כחניך שיטת המוסר מרבה ר' דוד זריצקי לחפוש חדרי לב ולגלות את דחפיו ומניעיו של האדם אך הוא נמנע מגילוי פנימיות האדם בצורה של טעונים או הרצאת טעונו. תדיר הוא ינקוט בדרכים מתוחכמות כדי לרמוז להם.

ו. בכל "סיפורי המפגש" בולטות הדמויות יותר מהרקע ומהעלילה וזה מאפיין נוסף בתת ז'אנר. להתעסק באדם ובעולמו כאשר היקום והטבע כולו משמש תפאורה תומכת לתחושותיו מחשבותיו כאביו וכו', מן ראי לאדם אך תחת בבואת האדם נגלה בה נוף של צומח או דומם.

ז. הקו ב"סיפורי המפגש" בהיר אם כי לעיתים הוא אינו חד לחלוטין אלא אמביוולנטי כמו ב"מי אתה אדוני?" אך גם בו המסר ברור.

הפואנטה – נקודת המפנה בסיפורים מתרחשת בעיקר בנפשו של האדם בעקבות ארוע מסוים ב"פגישה" הארוע-הוא המפגש המסעיר בחדרו הפרטי של רוסצקי. ב"מי אתה אדוני?" המפנה חל במשרדו של החרשתן ורגע השיא שלו כאשר הכלב מכרכר סביב המארח.

ב"ארוסין של מאיר" אין פואנטה של ממש כיון שסיפור זה שייך לז'אנר של הרומן ולא לזה של הסיפור הקצר, אך גם בו חל מפנה קטן ביציאה לגינה, אם כי לא דרמטי. וכן מפנה נוסף חל בהליכה המהוססת של מאיר קודם האירוסיין. בבעור

חמץ הפואנטה חלה כאשר בחור הישיבה מזכיר את שם המצווה ומשהו נעור בנפשו של איש הצבא.

ח. המספר נמנע מלהרצות את דעותיו, כאמור אין זו דרכו של ר' דוד זריצקי לא להטיף ולא להרצות דיאלוגים פנימיים, כן עימותים שבין דמויות מנוגדות גם כן אך לא הרצאת טיעונים. הנה כי כן ניתן לסכם ולומר כי פרט למאפיין השפה שייכים סיפוריו לז'אנר הריאליסטי ולתת ז'אנר של הסיפור הקצר ועם התיחסות למאפייני השפה סיפוריו משתייכים לסינתזה של שני ז'אנרי יסוד: הדרמטי והלירי.

בסיפורי המפגש נתגלו מאפיינים נוספים אשר כפי שראינו לעיל מופיעים בכל הסיפורים ומוכיחים כי ישנו מבנה סכמתי המפגשים הנלווים בכל הסיפורים מאירים את המפגש המרכזי ומכוונים לחשיפה הדרגתית של הקונפליקט שבדרך כלל נוצר עם המפגש המרכזי. הדמויות בכל סיפורי המפגש מייצגות אידאות והן תדיר ניגודיות זו לזו – אלמנט שמעצים את המסר. אופן העברת המשמעויות, הסגנון והלשון כל אלו יוצרים תת ז'אנר בסיפוריו של ר' דוד זריצקי שאותו ניתן לבדוק בשני אופנים.

**האופן הראשון** - הוא ליקוט כל האלמנטים המשותפים לכל הסיפורים ויצירת תבנית אחידה לכולם תבנית זו היא הז'אנר החדש. **האופן השני** – יצירת תבנית על סמך כמה מהסיפורים ובדיקת כל סיפור המתאר מפגש אם מתאים הוא לתבנית אם לאו. עד כה נקטנו בדרך הראשונה ולקראת סיום העבודה וסיכומה ננסה להוכיח גם באופן השני כי אכן קיימת תבנית סכמטית אחידה ואם בודקים על פיה סיפורי מפגש אחרים, יכולים לגלות את מאפייניהם, את חריגותם אם היא קיימת ועל סמך זאת לנתח את משמעויותיהם. להלן (בעמ' הבא) תבנית סכמטית לסיפורי המפגש.

**לסיכום**: "סיפורי המפגש" משתייכים לז'אנר הסיפור הקצר, בעל האופי הדרמטי לירי, בגלל התבנית האחידה של הסיפורים הללו הכוללים את כל המאפיינים שפורטו לעיל, ניתן לכוללם בהגדרה של תת ז'אנר אותו בחרתי לכנות בשם "סיפורי המפגש" כיוון שזהו האלמנט הדומיננטי שבכולם וסביב צירו נעה העלילה.

## פרק ט: משמעויות חינוכיות בסיפורי המפגש

בסיכומו של כל פרק ראינו כי המסר היוצא מן הסיפור תדיר עוסק בנושאים חינוכיים. המסרים עצמם עוסקים באמיתות מסוימות על האדם ועל הנהגתו, אותה נטייה של ר' דוד זריצקי לנבור בנפש ולהאיר את מניעיה תוך התבוננות עצמית כנה מתעצמת במסרים המרומזים בסיפורי המפגש. ככלל נוטה ר' דוד לרמוז ולא לומר, להאיר נקודה ולא להרצות טיעון, משום כך נדרש הקורא תוך הקריאה בספר להיות קשוב לרמזים הלשוניים, והתאוריים המובילים לאות אמירה נרמזת.

בסיפור הפגישה – המסר עוסק בזכרון השואה בקרב נצולי השואה, כלומר אם בסיפור הוצבו זו מול זו עמדות שונות ביחס לאותו זכרון.

אשתו של רוסצקי – רוצה לשכוח את ילדיה שאינם ועל כן עסוקה היא בילדי אחרים היא רוצה לשכוח את התלישות ואי היציבות של חייה שם ולכן היא מרהטת את ביתה בחפצים ענקיים. היא מחצינה את הכאב ומטביעה את יגונה בפעילות חברתית ואנושית מוגברת.

בעלה לעומתה מייצג את הניצול שלא רוצה לשכוח שרואה בכל מי שלא היה שם "אחרים" זן אחר של בני אדם שלעולם לא יוכלו להבין הוא חי את ה"שם" גם בהווה ועל כן הוא מבצע את כל עסקיו מביתו, הוא משתמש בטכנולוגיה כדי לנהל את עסקיו ובד בבד כדי להתנתק מהציוויליזציה ולהשאר במבצרו הפרטי בלי שיהיה לו מגע עם העולם האחר, הזר, והלא מבין. אך הוא לא מסתפק בכך, הוא מוכרח מעת לעת לחזור ממש לחיי המחנה לחוש אותו על בשרו כדי לשאוב כח להמשיך לחיות בהווה, גישה מאוד לא סבירה ולא מקובלת שמשאירה את הקורא כמו את המספר תוהים לשפיותו של האיש.

לעומתם מייצג המספר את הניצול הבריא שחי את חיי ההווה כהלכה לא בהחצנה יתירה ולא בהפנמה, לא עסוק בבניית תאי זכרון פרטיים. כאילו היה אומר: "מה שהיה היה, ועתה החיים לפני", גישה שגורמת כמעט מיד להזדהות של הקורא. והנה דווקא אצלו מתחולל המהפך, הוא הבריא והשפוי כשהוא נמצא באותו חדר מוזר שקרשיו לא מהוקצעים ופרורי לחם וקערת מים לפניו חש ממש כמו אז לתמוך במוזלמן היושב למולו, ללקט פרורים ולגמוע מן המים ולפלל שכך ימשך לנצח, המודעות שלו להתנהגותו הבלתי צפויה מובילה למסר העיקרי של הסיפור.

יכולות להיות גישות שונות בקרב ניצולי שואה כיצד לזכור את השואה וכיצד להתייחס לעברם, אך כל אחד מהם נושא את אותו עבר לכל מקום בו הוא נמצא ובין רגע אחד בסיטואציה מסוימת הוא יכול לשוב ל"שם" ממש ולחוות הכל מחדש, הקורא נחשף מחוץ למסר הזה לעניין נוסף ולא נחות בחשיבותו, ההבנה כי נזקי השואה לא תמו כאשר השואה תמה, הפצעים עוד בתוך הנפש אצל אחד מדממים יותר



ואצל השני פחות, אצל אחד אפילו נדמה שאין בכלל צלקת אך מחט קטנטנה פותחת הכל מחדש.

בסיפור "מי אתה אדוני?" המשמעויות החינוכיות הן יותר כוללניות כיון שהן עוסקות בתחום של יחסי אנוש, יחסים של נתינה וקבלה, נתינה והכרת הטוב. חילוף הסיטואציות (המארח מתארח אצל אורחו...) מעצים את האמיתות הנחשפות בבקור זה. בעוד שבביקור הראשון מוסכם על הכל כי המארח נהג בנדיבות יוצאת דופן וכי אך טבעי היה שאורח הזר יציע לו ידידות, הרי שבביקור השני נחשפת אמת כעורה שהזכרון האנושי נוטה להיות קצר בעניינים של מחויבות לזולת בפרט כאשר מדובר בהכרת הטוב, חומות הרשמיות והגישה העסקית הקרירה יוצרים חיץ המבוטא היטב בשולחן הכתיבה הניצב לו בחדר ומשני עבריו אורח ומתארח שהחליפו תפקידיה אך שלא כמצופה נותרים זרים וקרים איש לרעהו. במפתיע הכלב - האחרון שיצפו ממנו לזכור ולהכיר טובה זוכר ומכרכר משמחה מפתיע עוד שהוא דוקא הוא קיבל את המגבת וחתיכת הבשר בשלווה כאילו הדבר מובן מאליו ואף על פי כן נותרו הדברים הללו חתומים בתודעתו (בזכרונו) ואילו אדונו שכה הרבה לשבח את מארחו, שכח או רצה לשכוח.

הנהגתו של החרשתן מעלה תהיות באשר לטיבם של בני אנוש, תמיהות ותהיות שכל אדם נוטה להכירם בחיי היום יום ולהיות מופתע מהם לא פעם אך הסופר לא הסתפק בכך והוא בחר להעצים את המסר באמצעות הקוטביות הגדולה של הנהגת הכלב, כלום כלב נוהג טוב מאדם? או כלום מי שנמנע מלהשיב במטבע אנושי כמו הכרת הטוב גרוע עוד מכלב? ובכלל אל תצפה כל כך מאנשים שמרבים לשבח ולהבטיח הנה מי שקיבל את הארוח כמובן מאליו ואפילו הזמינו בנביחותיו הקולניות ידע אכן לזכור ולהודות גם אחר כך.

המסר אם כן מהותי ותובע עיון נוסף בסוגיה מוכרת מן החיים אך הוא מובא בצורה כה מפתיעה ובלתי צפויה שמותירה עוד חומר למחשבה ולהתבוננות נוספת, גם הסיום הפתוח שלא מאפשר את הזיהוי המוחלט של המארח מותיר את הקורא לתהות שוב, מדוע ברח ברגע האחרון כדי לא לבייש? כדי לא לקבל על תקן של מי שכופה על הזולת להכיר לו טובה?

ב"בעור חמץ" המשמעויות החינוכיות מתייחסות הן לדמותו של בחור הישיבה שמצוי בתנאים פיזיים נוראיים. והן לדמותו של יהודי שהרבה קליפות עטה על נשמתו קליפות נכריות דוגמת קומניזם איש צבא, דרגה, אלימות וכו'. באשר לדמותו של בן הישיבה נדמה כאילו העימות שלו בין איש הצבא נועד למטרה אחת אך משיג תוצאות רבות המטרה היא להעצים את הקונפליקט ולחדד את המסרים הן בדמות: "ראו מה בין בני לבין חמץ" והן בדמותו של יהודי מתנכר שניצוץ רוחני קטן משנה את אופיו

והנהגתו אך נראה כי יש משמעויות נוספות לעימות דווקא עם איש צבא עוטה דרגות להלן שתיים מהן.

1. איש הצבא מייצג את האלטרנטיבה של גיוס שעמדה [לעיתים נראה כי תמיד היא עומדת] בפני בחורי הישיבה הגולים במרחבי ברית המועצות שכן מי שגוייס השיג את לחמו, את בגדיו וקורת גג על ראשו, הוא שילם תמורת כך במטבע של דת ומצפון, קרי לא יכל לשמור על מצוות הדת בתנאים שהעמידו לפניו קרקסטיני הצבא<sup>101</sup> (היו שבחרו בכך וניסו לשמור בכל זאת זה לא היה פשוט ובדרך כלל. הם שילמו על כך ביוקר) אך כשמציבים זו מול זו את דמותו של בן הישיבה עם כל עליבותו הפיזית, רעב נורא לכלוך ואפילו כינים, בודד וחלוש, מול דמותו של איש הצבא הלבוש היטב בעל הבית ובעל המקום (לפחות מרגיש כך) מגלים כי השוני הפיזי אינו חזות הכל, מה יש לומר מול אצילות נפשו של בן הישיבה שבמצבו הנוראי אינו מושיט יד לקבל נדבות שבמצבו הבלתי אפשרי נלחם לקיים מצווה שמעמידה אותו בנסיון קשה עוד יותר לבקש לחם ולא כדי להשביע את רעבונו. ומנגד לו התנהגותו האלימה והברוטלית של איש הצבא השתוי... הצבתם של הדמויות זו מול זו יכולה לענות על השאלה מדוע בחור הישיבה לא בחר באלטרנטיבה המצויה לשפר את תנאי חייו בגלות אוזבקיסטאן.

2. איש הצבא עונד דרגות והוא סמכותי, יש לו מעמד מבוסס בחברה (בודאי בעיני האיכרה ופרתה) בחור הישיבה נחות כל כך עד שגם ברפת הוא דייר משנה ובעיני האיכרה אינו אלא בר מינן מהלך – חסר כל תועלת. אך ככל שנחשפת דמותו של בחור הישיבה מתברר למי מגיע הצל"ש, לאדם שבשיא עליבותו הפיזית, עולמו מדקדק בטיב מעשיו דבוריו ושוקל במאזניים כל צעד ושעל, אם ישר הוא או תרמית קטנה להשיג פת לחם, לאדם שחפץ לקיים מצווה גם כאשר בקושי יכול הוא לעמוד על רגליו או לאדם האלים, השיכור, הברוטלי.

ברי כי שני המשמעויות שהוזכרו לעיל שייכים למסרים הסמויים של הסיפור ואין ספק שהקוטביות שבין דמותו של בחור הישיבה ואיש הצבא כשדמותם מוצבת זו מול זו עולם מול עולם יוצרת את האפקט של המסר הסמוי והגלוי כאחד. באשר לדמותו של היהודי שבתוככי איש הצבא הוא סיגל לעצמו את כל הפרטים שהעניק לו תפקידו, איש צבא, סמכותיות, רכוש (הבית והחצר שלו) דרגות ואף על פי כן עליבוות הרוחנית משמעות. מה יש לו זולת כל אלה? רוגע, שלוה, יחס אנושי? חשיבה התבוננת? (כמו זו שבקרב בחור הישיבה?) אבל גם הוא למרות כל הקליפות שעטה על נשמתו ניצוץ אחד פגע בו, מה אמרת... איך קוראים למצווה בעור חמץ... אולי שם מוכר מבית אבא או בית סבא? משהו דחוק ועמוק שצף עם הזכרון ושמשנה באחת את כל ההנהגה של האיש. הוא מעז להזמין אדם במצב נוראי לביתו שלו (כולו מכונס) הוא מציע לו ככר

---

<sup>101</sup> ראה עדות על כך בספרו של: שפירא חיים, **לך לך בני**, הוצאת פלדהיים, ירושלים, 1993.

של לחם לא פרוסה, ולא חצי ככר. ככר שלימה גם לו כאיש צבא לא קל להשיגה בעתות מלחמה ברוסיה הסוביטית.

והדיבור וסגנון השפה, פתאום חמים ואנושי, לא מתנשא מבין ורוצה לשמוע שוב איך קוראים למצוה כמי שמבקש עוד לחיצה על מתג הזכרון פתאום העיניים שלו נעשות מוכרות עיניים – חלון הנפש משהו ניצת בהם – מבט של יהודי ליהודי בתהום הגלות. יהודי שהגלות הפכה אותו לעלוב שבעלובים מבחינה רוחנית מה אומרות העיניים זו לזו?

לך אחי הנלבב.. עשה מה שצריך יהודי לעשות, כמי שאומר טוב שיש בעולם עוד אנשים כמודך שעושים מה שצריך לעשות. לא אתה מקבץ הנדבות אלא אני – נדבות – רוחניות שנעשקו ממני...

לסיכום בסיפור זה בולטים המסרים הסמויים והמשמעויות החינוכיות שמגלמת דמותו של בן הישיבה במיוחד כשהוא ניצב מול דמותו של איש הצבא ובמיוחד כאשר מתבונן בדיאלוג (ראה בטבלה עמ' 26) הפנימי שהוא עורך לעצמו קודם שילך ויחפש כזית לחם למצווה הישרות הפנימית והמאבק האדיר שבין יצר הקיום והצורך לאכול (פה שירק רעב) מול הרצון הרוחני לקיים מצווה באותו כזית פת שיכול למלא את הפה בתחושה של שובע ולו לשניות מעטות, כל אלו מעצימים את דמותו "העלובה" של בחור הישיבה ומעלים אותו כמה דרגות כאשר עוד הוא זוכה ל"לבער חמץ" מליבו של יהודי מתנכר איש הצבא.

ב"אירוסין של מאיר" שוב בולטת ההנהגה הנ"ל של בחור ישיבה שעורך עם נפשו דיאלוגים כדי לדעת מהם המניעים (בדיוק) למה הם חותרים, אם זה מותר או אסור, רצוי או לא, איזושהי בחינה מקרוסקופית שעורך מאיר עם עצמו תוך כדי המפגש, וגם לאחריו לכל מילה או הרהור החולף במוחו יש מקביל נסתר שתוהה בזמן אמת – כך היית צריך לומר, כך אומר בן ישיבה!! גם בסיפור זה האסטרטגיה של קודש מול חול קיימת. בסיפור הקודם מייצג את החולין - איש הצבא ואת הקודש - בחור הישיבה. בסיפור שלפנינו בגלל האירוניה שעושה הסופר בנושא הפגישה המקובעת שמשהו נוקשה בה (ולא זורם באופן חופשי או ספונטני) מה שמאפיין מפגשי חולין אחרים, מתעצמות האיכויות של השיחה גם בתכניה ובעיקר בשל היכולת של הקורא להכנס לתוך ליבו ומוחו של מאיר ולראות את המתחולל בו ברגע אמת, הישרות הפנימית והחתיירה לטהרת הלב נוגעת ללב, ודווקא האירוניה שנוקט בה הסופר לאורך המפגש וכלליו מעניקה אמון ותוקף לחשיפת מחשבותיו של מאיר אילו היה הסופר מתעלם מהצד האירוני שבפגישה אפשר היה לחשוך בו שהוא מתכוון ליפות את נושא "השידוך" שכה רבים מלגלים עליו, אך הקיום הדואלי של האירוניה הדקה שמתחסת לאלמנטים הקבועים במפגש, (כניסת הבחורה תוך הגשת התה, יציאת

הוריה היציאה לגינה ובכלל הצדקת שהייתו של מאיר כמי שבא בעסקי הישיבה) לצד הדגשת התוכן הערכי של הפגישה, מקנים אמון לדבריו ללבטיו ולהרהוריו של מאיר. ניתן איפוא לסכם ולומר: 1) כי הקוטביות במפגש זה מתנהלת בדרך של רמיזה בין מפגש שכזה למין מפגש בענין דומה המתנהלים בכלים של חרות וספונטניות...2) ככל שנחשפים הרהוריו של מאיר כך מתעצמת דמותו וכך מתבהרת איכותה של הפגישה שמתייחסת למטרתה מתוך צניעות ויראת שמים מסרים שאין חינוכיים מהם. אין ספק אפוא כי הסיפורים כולם עוסקים במסרים ערכיים וחינוכיים.

## סיכום

מתוך השוואה וניתוח של "סיפורי המפגש" עולות המסקנות הבאות:  
בסיפורים כולם קיימים מאפיינים ייחודיים. מאפיינים אלו מצביעים על אחידות הן במבנה התימאטי העומד בבסיס היצירה. והן בתכנים שהיוצר יצק לתוכה.

**המבנה התימאטי** בכל "סיפורי המפגש" זהה. בכולם מתרחשים כמה מפגשים נלווים המאירים מפגש אחד מרכזי מזוויות שונות. בדרך כלל המפגש המרכזי מתחולל בנפשו של אחד הגיבורים. בין המפגשים נרמזות אנלוגיות ניגודיות וזהות המתקשרות לתוכן ולמסרים.

**הדמויות** בסיפורים הנ"ל מייצגות אידאות והשקפות עולם. בחלק מהסיפורים הדמויות גם סטריאוטיפיות. בכל הדמויות הסטריאוטיפיות מתרחשת שבירה במהלך העלילה.

אותה שבירה באה ללמד דבר חדש על הדמות או על התפישה הסטריאוטיפית שלה. גם בין הדמויות מרבה הסופר לערוך אנלוגיות {בעיקר ניגודיות} כדי לאתגר את הקורא עם השקפות עולם שונות או עם תפישות סטריאוטיפיות שונות.

בחלק ניכר מהסיפורים יש מאפיינים ברורים של חוסר זיהוי מוחלט של הדמויות כמו העדר שמות של הגבורים **במי אתה אדוני?** וכנ"ל גם **בביעור חמץ** {היחידים שמכונים בשמות בשני הסיפורים הללו הם בעלי החיים הכלב והפרה} תופעה המתקשרת היטב לדמויות שמייצגות אידאות. {אם הן מייצגות אידאות אין צורך בשם}. כמו כן השימוש הנרחב שעושה בחור הישיבה {בשיחה עם איש הצבא **בביעור חמץ**} בגוף ראשון רבים, במקום לומר: "אני" מלמד שוב על דמות שמייצגת צבור מסוים ולא עמדה אישית.

**המסרים** בסיפורים הנ"ל הם מוסריים, ערכיים, וחינוכיים, היצירות מכוונות למסר בדרך עקיפה ומרומזת הדורשת מן הקורא עיון והעמקה. אין מסרים חד משמעיים בולטים. אין גם מסרים המושמים בפיות הגבורים. יש מסרים אמביוולנטים, ערכיים, הנגזרים מכל המערכות שבונות את היצירה זו מיומנות ואמנות שמאפיינות את כתיבתו של דוד זריצקי. הוא לא דוחס מסר-אם כי מכוון אליו ברמיזה אלגנטית. המסר נובע לעיתים מהשלכה על הטבע ועל הסובב, או ממאפיינים מטונומים, ולשוניים אחרים, תדיר הוא נכרך ונארג בתחכום בעלילה ובעיצוב דמויותיה. המסר בדרך כלל מפתיע לא רק באופן הגשתו אלא גם בתוכנו הבלתי צפוי.

**הסגנון הלשוני** הרווח בסיפורים הנ"ל משמש לא רק בתפקיד פואטי, אלא מהווה חלק מן המסרים הגלויים או הסמויים. הסופר נעזר באמצעים לשוניים יצירתיים כדי להוביל את הקורא לקראת עיון והעמקה במשמעויות הפנימיות של הטקסט. לשון פיגורטיבית הכוללת ביטויים עזים, האנשות, והנפשות, דמויים

מקוריים, הומור, ואירוניה, כל אלו משמשים לעיבוי קווי המתאר שהיוצר כורך סביב הדמויות וסביב עולמם הפנימי.

**הז'אנר** אליו משתייכים הסיפורים הוא הז'אנר של הסיפור **הריאליסטי** בעיקרו של הסיפור הקצר אך כאמור ישנו גם קטע מתוך רומן. אמנם בחלק מן הסיפורים קיימים אלמנטים סמבוליים טעונים. ובסיפור אחד אף מתרחשת סצינה בעלת אופי סוריאליסטי, (המפגש של ניצולי השואה בחדרו הפרטי של רוסצקי) אך גם הסמלים וגם הסצינה הנ"ל, עדיין מעוגנים היטב במציאות. וגם להם מעניק הסופר נימוקים פסיכולוגיים המתקבלים על הדעת. מאפייני הסיפור הקצר כמו מאפייני דמות, עלילה, קונפליקט, פואינטה, והתרה - כל אלו מתקיימים בסיפורים כולם.

**מהביוגרפיה** הקצרה של הסופר המובאת בפרק הראשון של העבודה ניתן לראות את השפעתן של ארועים שחוה הסופר על בשרו. רישומן של חוויות לימוד המוסר בישיבה והשלכותיו על עולמו של בחור הישיבה (**אירוסין של מאיר**) ולהבדיל רישומה של השואה (**מי אתה אדוני?**) ושל הגלות במרחבי אוזבקיסטן (**ביעור חמץ**) ניכרים גם בסיפורים שלפננו. אין ספק שאת 'חומרי הגלם' לסיפוריו נטל דוד זריצקי מיחומרי חייו אך כמה? ומה בדיוק? זו שאלה הראויה למחקר נוסף ולא פחות מעניין.

היוצא מכל המסקנות הנ"ל כי אכן יש מאפיינים יחודיים רבים ל"סיפורי המפגש" החל במבנה בתוכן, ובמסר, וכלה בז'אנר, בסגנון, ובלשון, אשר על כן מאפיינים אלו הם יוצרים תת ז'אנר בכתיבתו של ר' דוד זריצקי.

מעבודה זו עולה תבנית סכמטית<sup>102</sup> שהיא חוט השדרה של "סיפורי המפגש" באמצעות סכימה זו ניתן לבחון כל סיפור מסיפוריו של ר' דוד זריצקי המתאר מפגש וולבחון על פיה אם אכן משתייך הוא לתת ז'אנר הנ"ל, ואם סוטה הוא מן התבנית ניתן לגלות בדיוק במה, ולדון במשמעויות הנגזרות מכך.

---

<sup>102</sup> ראה עמ' 48.

## ביבליוגרפיה

אבן יוסף, **מילון מונחי הסיפורת**, הוצאת אקדמון, ירושלים, תשנ"ב.

אוכמני עזריאל, **תכנים וצורות לקסיקון מונחים ספרותיים**, מהדורה מחודשת, ספריית הפועלים, הוצאת הקיבוץ השומר הצעיר, תל אביב, 1992.

גורא גרשון, ר' דוד זריצקי ז"ל, **עיניים צחיחות, בסערות הימים**, חלק ג', בני ברק, תש"מ.

גורא גרשון, משורר העצב והשמחה, על ספר השירים; "אויסגעטריקנטע אויגן" לדוד זריצקי, **בסערות הימים**, חלק א', בני ברק, תש"מ.

זריצקי דוד, בעור חמץ, **האש המתלקחת**, מבחר מסיפוריו של דוד זריצקי, הוצאת עלה, ירושלים, תשמ"ד.

זריצקי דוד, הפגישה, **קולמוס**, קובץ ספרות, פיוט, שירה, סיפורת, מסות ומאמרים, בהוצאת החוג לספרות, מכון בית יעקב למורות, ירושלים (חש"ד).

זריצקי דוד, **למעלה מן השמש**, תרגום מאידיש, נ. גנתון, ישראל (חש"ד).

זריצקי דוד, מי אתה אדוני? **קולמוס**, קובץ ספרות, פיוט, שירה, סיפורת, מסות ומאמרים בהוצאת החוג לספרות, מכון בית יעקב למורות, ירושלים (חש"ד).

טננבוים יצחק מתתיהו, "שלושה סופרים חרדים שהכרתי", **מרבה ספרים מרבה חכמה**, ספרית בית מאיר שע"י סמינר למורות ולגנות, בית יעקב, תל אביב (חש"ד).

פראגר משה, "אחרי מיטתו של ר' דוד זריצקי ז"ל, סופר ומשורר רווי כאב החורבן, מלוחמי מלחמת התורה של דורנו", **ירחון בית יעקב לענייני חינוך, ספרות ומחשבה**, שנה 19, קובץ ז, ח, ירושלים, אייר, סיוון תשל"ח.

פראגר משה, "ר' דוד זריצקי ז"ל, הר געש היתכן שישותק?" **ירחון בית יעקב לענייני חינוך, ספרות ומחשבה**, שנה 19, קובץ ט', ירושלים, תמוז, תשל"ח.

רוטנברג אליעזר ש. הסופר של מעלה, **ימים כי יסערו**, ירושלים, תשנ"ט.

שפירא חיים, **לך לך בני**, הוצאת פלדהיים, ירושלים, 1993.